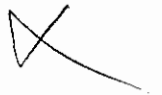

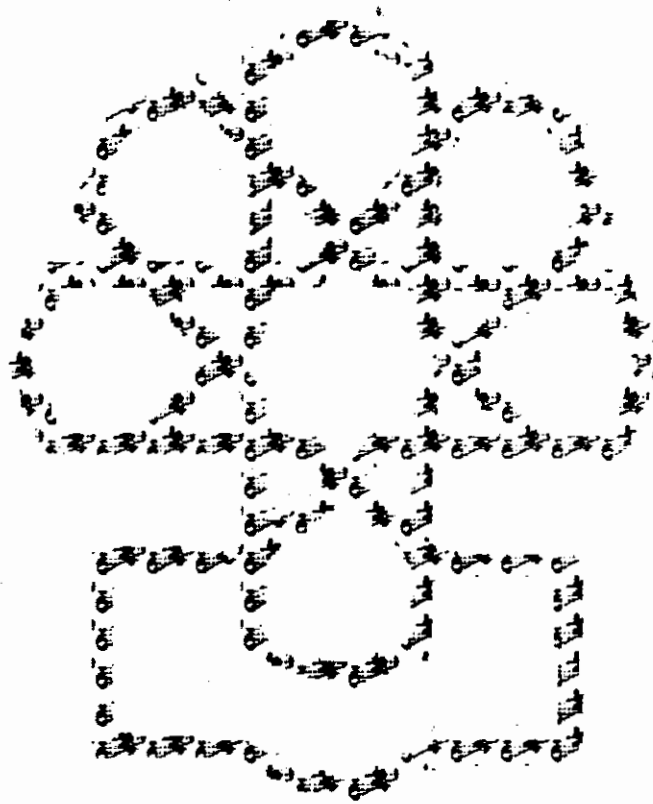

۳۲۶۱

مروری فشرده بر

تحریم اقتصادی ایران توسط امریکا

کار: دفتر مطالعات سیاسی

معاونت پژوهشی

خرداد ۱۳۷۷

این گزارش به تقاضای جناب آقای ابراهیم‌ای سلامی نماینده محترم مردم خواف و رشتخوار در مجلس شورای اسلامی تهیه شده است.

کد گزارش: ۳۳۰۳۲۶۱

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی
کتابخانه و واحد اسناد و کتابخانه ملی
شماره: ۸۶۱۴
تاریخ: ۷۷/۵/۱۸

در باره تحریم‌های اقتصادی دولت ایالات متحده آمریکا که به صورت یک جانبه و بعضاً بدون حمایت جهانی علیه برخی کشورهای جهان صورت می‌گیرد، بسیار سخن رانده شده است. از جمله مهم‌ترین کشورهایی که مورد این تحریم واقع شده‌اند، عراق، لیبی، جمهوری اسلامی ایران و کوبا هستند که تبعات و عوارض تحریم بر آنها باید بانگ‌رشی علمی نگریسته شود. زیرا دولت‌های تحریم شده در جهت مبارزه‌ای که به هر حال با ایالات متحده دارند، معمولاً در تبلیغات عمومی، تحریم‌ها را شکست خورده عنوان می‌نمایند. اما واقعیت این است که تحریم یک کشور آثار و تبعات مثبت و منفی را به صورت هم‌زمان دارا می‌باشد. عراق نمونه‌ای کاملاً روشن از این دسته است. تحریم‌ها به برخی خودکفایی‌ها، راه‌اندازی صنایع داخلی و ابتکارات اقتصادی و مهم‌تر از همه همبستگی سیاسی افزوده است - اگرچه این همبستگی سیاسی را تبلیغ شده از سوی دولت باعث بدانیم - اما از لحاظ آثار منفی آن می‌توان به سوء تغذیه گسترده، کشتار کودکان با توجه به کمبود دارو و شیرخشک و فقدان بهداشت عمومی اشاره کرد.

با این توصیف در این گزارش سعی شده است ابتدا تاریخچه مختصری از زمینه شکل‌گیری تحریم، مفاد اجرایی قانون تحریم، مخالفان و موافقان تحریم، نگرش از زاویه حقوق بین‌الملل و جدیدترین مسائل تحریم ذکر شود. امید است مورد توجه و بهره‌برداری لازم قرار گیرد.

۱- تعریف تحریم

تحریم عمل دسته‌جمعی و کیفری که متضمن اقدامات لازم دیپلماتیک، اقتصادی یا نظامی در برابر کشوری است که برخلاف مصوبات منشور ملل متحد رفتار کرده است.^۱

این تعریف دارای پشتوانه حقوقی در سطح بین‌الملل با استفاده از مصوبات منشور ملل متحد است که توسط اکثریت کشورها پذیرفته شده است. اما تعریف دیگری نیز از تحریم یا مجازات اقتصادی^۲ به شرح زیر ارائه شده است: «تدابیری نظیر محاصره محدود یا کامل اقتصادی به منظور وارد آوردن فشار اقتصادی بر یک دولت برای وادار کردنش به پذیرفتن شرایط مورد نظر»^۳. امروز عملکرد کشورهای جهانی و بررسی سابقه تحریم‌ها نشان می‌دهد که تحریم‌های اقتصادی ابزار سیاسی مهم و بعضاً تأثیرگذار در دست کشورهای نیرومند جهان بوده است و امریکا همواره یکی از مجریان و طرفداران تحریم‌های تجاری

1 Sanction.

۲ فرهنگ علوم سیاسی، مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، بهار ۱۳۷۶

3 Economic Sanction

۳ همان.

اقتصادی، تجاری و سیاسی برای دستیابی به اهداف مورد نظر در سیاست خارجی خود بوده و برنامه‌های گسترده تحریم اقتصادی و تجاری را طی سال‌های پس از جنگ دوم جهانی به اجرا گذاشته است. لذا تحریم‌های اقتصادی مقوله‌ای است که نابرابری در ساختارهای قدرت را در نظم نوین جهانی آشکار می‌سازد.^۱

۲- عمده‌ترین علل شکل‌گیری تحریم ایران

درباره علل شکل‌گیری تحریم‌های اقتصادی و به خصوص تحریم جمهوری اسلامی ایران تفسیرهای متعددی ارائه شده است. آنچه محور مشترک اکثر مباحث می‌باشد نفوذ گروه‌های هوادار صهیونیست‌ها در درون دولت و کنگره امریکا است که AIPAC به عنوان مهم‌ترین آنها نام برده می‌شود. اما نگاهی اجمالی به بیانات و دیدگاه‌های رسمی افرادی که در اعمال تحریم تأثیر داشته‌اند، نشان می‌دهد که امریکا حداقل اهداف زیر را در ارتباط با کشورهای مختلف در نظر داشته است:

۱- در مورد کشورهای حاشیه خلیج فارس: نشان دادن مخالفت شدید امریکا نسبت به عملگرایی اسلامی و از سوی دیگر، ایجاد اطمینان در دولت‌های محافظه‌کار، هشدار به حرکت‌های اسلامی و آگاه ساختن دولت‌های منطقه در این خصوص که امریکا در مورد فرایند صلح جدی بوده و اقدامات شدیدی در مخالفت با گسترش اسلام‌گرایی به سبک ایران صورت خواهد داد.

۲- در مورد متحدان امریکا: نشان دادن قدرت و عزم تصمیم‌گیری مداوم امریکا در جهت پیشگامی در فرایند صلح خاورمیانه و مخالفت با هرگونه حرکتی که بخواهد نظم جهانی را که براساس منافع و اصول امریکا شکل گرفته، به ویژه در خلیج فارس زیر سؤال برد. همچنین نشان دادن اراده امریکا در استفاده از قدرت خود، حتی به بهای سنگین و معرفی سیاست پیشگامی آن با ارائه نمونه‌ها و پر شمردن هزینه‌های که عدم پیروی از آن سیاست‌ها به بار خواهد آورد.

۳- در مورد سایر دولت‌های ملی در جهان سوم: نشان دادن رهبری امریکا در جهان و مخالفت با نوع به خصوصی از اسلام‌گرایی.^۲

اینها نمونه‌ای از عوامل شکل‌گیری تحریم‌های یک‌جانبه امریکا هستند. اما این بررسی‌ها در خصوص ایران نیز به شکل زیر اعلام می‌شود که بخشی از دلایل متعدد ذکر شده می‌باشد:

۱- گروهی معتقدند کلیتون در آستانه انتخابات ریاست جمهوری با اتخاذ این سیاست حمایت‌هایی را کسب نمود. گروهی دیگر فقدان گروه نفوذ ایران در مجلس امریکا و عدم حضور مخالفان تحریم را یکی از دلایل تصویب قطعی این سیاست می‌دانند.

۲- از جمله دلایل خارجی که در این زمینه ذکر می‌شود این است که امریکا با اتخاذ این سیاست در صدد بود اروپا را از صحنه نفتی ایران خارج سازد و به عبارت دیگر سیاست سد نفوذ به جهت نفوذ مجدد اتخاذ گردید.

۳- امریکا دلیل تحریم ایران را رفتار ایران ذکر می‌کند. به زعم آنان ایران حامی تروریسم بوده و در پی دستیابی به سلاح هسته‌ای است. رفتاری تعرضی دارد و با صلح خاورمیانه مخالف است و در کل با

۱- راهبر، فصلنامه مرکز تحقیقات استراتژیک، شماره ۱۲، ۱۳۷۵.

۲- فریده فرهی، شناخت تحریم امریکا علیه ایران، مجله سیاست خارجی، سال ۱۱، شماره ۱، بهار ۱۳۷۶.

شیوه‌ها و قوانین بین‌المللی همراهی نمی‌کند.^۱

در دستورالعمل ریاست جمهوری شماره ۱۲۹۵۷ مورخ ۱۸ مارس ۱۹۹۵ علت تحریم ایران عبارت است از تهدید فوق‌العاده‌ای که متوجه امنیت ملی، سیاست خارجی و اقتصاد ایالات متحده آمریکا شده است. کلیتون در نامه‌ای خطاب به رؤسای مجلسین آمریکا دلایل ۳ گانه‌ای برای اتخاذ تصمیم تحریم ارائه داده است:

۱- فعالیت‌های تروریستی ایران که برای صلح و امنیت تمام ملت‌ها تهدیدکننده می‌باشد؛
۲- استراتژی حمایت ایران از تروریسم بین‌المللی، از جمله فعالیت‌هایی که صلح خاورمیانه را به مخاطره می‌اندازد؛

۳- تلاش‌های ایران برای دستیابی به سلاح‌های امحاذ جمعی.
در مارتین ایندایک ضمن تکرار موارد فوق دلایل دیگری را اضافه می‌کند.
۱- تلاش ایران برای دستیابی به قدرت تهاجمی در زمینه تسلیحات متعارف به منظور تهدید همسایگان خود؛

۲- حقوق بشر و دموکراسی.
استدلال مسئولان آمریکایی نیز این است که اقدامات ایران منافع زیر را که برای آمریکا حیاتی است به خطر می‌اندازد:

۱- موفقیت در روند صلح خاورمیانه به عنوان مهم‌ترین تقدم دولت کلیتون؛
۲- امنیت دوستان و متحدان به ویژه در خاورمیانه؛
۳- توسعه دموکراسی و بازارهای آزاد در خاورمیانه‌ای آرام، با ثبات و علاقه‌مند به حفظ منافع حیاتی آمریکا در حوزه خلیج فارس^۲

اینها مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری تحریم علیه ایران بوده‌اند و آنچه مسلم است آمریکایی‌ها همواره از ایجاد تحول جدی در منطقه خاورمیانه بیم داشته‌اند زیرا هر تحول جدی ممکن است به شدت بر منافع آن کشور لطمه وارد سازد، لذا تحریم‌ها را بر کشورها جاری می‌سازند.

در ابتدای مبحث اشاره‌ای کوتاه به کشور فشار AIPAC شد و در خاتمه این بحث و در علل شکل‌گیری تحریم جالب به نظر می‌رسد که نظریات گرین برگرو ولاند مندرج در روزنامه وال استریت ژورنال ذکر شود: «AIPAC که دچار شوک شده^۳ و در جستجوی راهی بود تا همچنان مطرح بماند، ابزار تمام عیار خود را در الفونسو داماتو یافت.

این جمهوریخواه ایالت نیویورک از سال ۱۹۹۳ لوایح متناوب و گسترده‌ای در ارتباط با تحریم ایران ارائه داده بود. به رغم عداوت و دشمنی کلی در قبال ایران، کنگره این لوایح را در دستور کار خود قرار نمی‌داد. اینک متوجه شد که تلاش سازمان یافته در جهت تعریف مجدد این لوایح ضروری است. این گروه فشار تصمیم گرفت که مانند لوکوموتیو عمل نماید. زمانی که جمهوریخواهان در اوایل ۱۹۹۵ قدرت را در کنگره به دست گرفتند و سناتور داماتو به ریاست کمیته بانکداری منصوب گردید، سرنوشت لایحه و اپک در شرف تغییر بود.^۴

۱. هرزین نیا، زیبا، از نفوذ تا سد نفوذ، پیش زمینه‌های قانون داماتو، مجله سیاست خارجی، سال ۱۱، شماره ۱، بهار ۱۳۷۶.
۲. اخوان زنجان، داریوش، نقش و جایگاه تحریم در سیاست خارجی آمریکا، مجله سیاست خارجی، شماره ۱، سال ۱۱، ۱۳۷۶.
۳. در مسئله تغییر در سیاست‌های اسرائیل و ظهور مجدد حزب کارگر که مورد حمایت ایک نبود.

این تحلیل در چارچوب نظری سیاست گروه‌های ذی نفع و فشار مطرح شده است.

۳- روند تصویب تحریم

طرح سناتور داماتو در جلسه کمیته امور بانکی و مسکن سنای آمریکا

روز چهارشنبه ۱۳۷۴/۷/۱۹ کمیته امور بانکی و مسکن سنای آمریکا در خصوص طرح سناتور داماتو تشکیل جلسه داد و در این جلسه نمایندگانی از وزارت خارجه و سیانیز شرکت کرده و سخنرانی نمودند که خلاصه‌ای از آن را در پی می‌آوریم:

- سناتور داماتو: سخنران نخست این جلسه سناتور جمهوریخواه از ایالت نیویورک «آلفونس داماتو» بود که ضمن سخنرانی اظهار داشت: اعمال تحریم‌های اقتصادی کلیتون علیه ایران از چهار ماه گذشته آثاری را بر اقتصاد ایران گذاشته است و ایران را در تنگنای اقتصادی قرار داده است. هرچند ایران دشواری‌های اقتصادی را نمی‌کند اما، با اعمال تحریم‌ها فشارهای شدیدی بر اقتصاد ایران وارد شده است. وی در ادامه مدعی شد که: درآمد ایران از راه فروش نفت کاهش یافته و ارزش پول ایران نیز دچار کاستی گردیده است. دولت ایران به طور تصنعی قیمت ریال را بالا نگه‌داشته و ارزش آن در برابر دلار را به سقف سه هزار ریال تثبیت نموده است. تنها راه درآمد ایران نفت است و با منع خرید نفت این درآمدها کاهش یافته است. از این رو تصویب طرح مجازات شرکت‌های اروپایی طرف قرارداد با ایران می‌تواند مفید و کارساز باشد.

در ادامه صحبت‌های داماتو وی دچار تناقض گویی شده و به شکست آمریکا اعتراف می‌نماید. وی ضمن انتقاد از عدم حمایت هم‌پیمانان غربی آمریکا از تحریم‌ها گفت: از آنجایی که متحدان آمریکا از تحریم‌های اقتصادی آمریکا برضد ایران پشتیبانی نکرده‌اند، در حقیقت از تأثیر آن کاسته شده است و در درازمدت اگر این حمایت صورت نگیرد، تحریم‌ها موفقیتی نخواهد داشت. بنابراین با توجه به حمایت ایران از تروریسم و تلاش برای دستیابی به تسلیحات هسته‌ای و انهدام جمعی، حمایت هم‌پیمانان آمریکا از این تحریم‌ها ضروریست.

- پیتر تارنوف: سخنران بعدی «پیتر تارنوف» معاون وزارت خارجه بود که طی سخنرانی با تأیید دیدگاه‌های داماتو اظهار داشت: تحریم‌ها درآمد ارزی ایران را از راه فروش نفت به شدت کاهش داده است، زیرا شرکت‌های آمریکایی از معامله با ایران منع گردیده‌اند. اما، متحدان آمریکا به همکاری خود با ایران ادامه می‌دهند. وی گفت: در دیدار با همتایانمان در گروه ۷، آنها نیز نگرانی‌های خود را از تلاش‌های ایران برای دستیابی به سلاح‌های انهدام جمعی اعلام داشتند. وی سپس در خصوص پیشنهاد داماتو اظهار داشت: پیشنهاد سناتور داماتو منطقی نیست، زیرا اجرای این طرح مبنی بر اعمال تحریم علیه شرکت‌های طرف معامله با آنها نیز هست.

- جان گنن: سخنران بعدی «جان گنن» معاون اطلاعاتی سازمان اطلاعات مرکزی آمریکا (سیا) بود که ضمن سخنرانی اظهار داشت: ایران دارای نفت مرغوبی است و از تاکتیک‌های بازاریابی نیز بهره‌مند است. تحریم‌های آمریکا هرچند تأثیر اندکی داشته است، اما آمریکا نیازمند حمایت متحدان خود است و در درازمدت اگر این حمایت صورت نگیرد، تأثیر آن ناچیز خواهد بود. باید اعتراف کرد که حمایت اندکی از سیاست‌های آمریکا صورت گرفته است. از این رو متحدان اروپایی باید از آمریکا پشتیبانی کنند. با این

توصیف هر چند که روحانیون ایران در پایین ترین سطح محبوبیت خود قرار دارند، اما با احتمال ۷۵ درصد تا سه سال آینده شانس باقی ماندن بر سر قدرت را دارند. وی در پایان در پاسخ سناتور داماتو در خصوص ارائه مدرکی دال بر تلاش ایران برای دستیابی به سلاح های هسته ای و کشتار جمعی گفت: در این مورد به طور محرمانه با وی صحبت خواهد کرد.^۱

قانون تحریم شرکت های نفتی طرف قرارداد با ایران ۱۹۹۶ مشهور به «طرح تحریم نفتی بنیامین گیلمن» کمیته روابط بین الملل مجلس نمایندگان آمریکا در تاریخ ۲۸ اسفند ۱۳۷۴، ۱۸ (مارس ۱۹۹۶) طرح مزبور را تصویب نمود که بر اساس آن مجازات هایی باشد و گسترده تر برای اعمال تحریم علیه اشخاص خارجی که اقلام یا تکنولوژی خاصی صادر می کنند که موجب تقویت توانایی ایران در زمینه کشف، استخراج، پالایش و انتقال منابع نفتی از طریق لوله بشود، به اجرا گذاشته خواهد شد.

بررسی طرح گیلمن

پس از یک دوره سکوت موقت با تصویب پیش نویس «قانون تحریم شرکت های نفتی طرف قرارداد با ایران ۱۹۹۶» طرح گیلمن به نقطه جدیدی رسید.

طرح داماتو^۲

تصویب طرح ضد ایرانی داماتو در مجلس سنای آمریکا در تاریخ ۱۳۷۴/۹/۳۰، مرحله دیگری از تحرکات آمریکا بر ضد ایران به شمار می رود. البته با این تفاوت که این بار از جانب دولت آمریکا اقدامی صورت نگرفت، بلکه از جانب کنگره انجام شده و به این ترتیب هر دو حزب جمهوریخواه و دمکرات ضدیدت خود را با نظام جمهوری اسلامی ایران نشان دادند.

تحرکات کنگره آمریکا که پس از ناکامی اقدامات دولت آمریکا بر ضد ایران و برقراری تحریم های بازرگانی صورت گرفت، در واقع باز هم زیر فشار لابی های یهودی و صهیونیستی انجام شد. نگاهی به این لویح و طرح ها می تواند کمک بیشتری در این زمینه نماید.

بر اساس «طرح داماتو» سناتور جمهوریخواه ایالت نیویورک جهت تشدید تحریم ها علیه ایران (مجازات شرکت هایی که در صنایع نفت جمهوری اسلامی ایران) سرمایه گذاری کنند، اشخاصی که بیش از مبلغ ۴۰ میلیون دلار یک باره و ۱۰ میلیون دلار به طور مکرر در مدت یک سال در ایران سرمایه گذاری کنند و

۱. به نقل از گزارش ویژه AIPAC در یاره ایران، به تاریخ ۱۳ فروردین ۱۳۷۴.

۲. «آنتونس داماتو کسی است که در صدد کسب قدرت است و اکنون با رسیدن به سن ۶۰ سالگی فقط این هدف را تعقیب می کند که قدرت خود را به هر طریق شده حفظ کند. آمریکاییان در مورد او می گویند داماتو مانند خاری است که از شاخه ای روییده باشد و به گفته اروپاییان او کسی است که اعصاب اروپاییان را اذیت می کند و تفاوت او با دیگر سیاستمداران در آن است که او با بی رحمی توانسته است نه فقط خود را به صورت یکی از صاحبان قدرت واشنگتن در دوران زمامداری کلیتون که بیش از هر رئیس جمهور دیگر آمریکا تحت تأثیر صهیونیست ها قرار دارد، تبدیل کند بلکه با انتخاب این شعار در زندگی خود که در مبارزه فقط باید کشت و نه اسیر گرفت، دایره قدرتش را به فراتر از مرزهای آمریکا برساند و آمریکا را تا آستانه جنگ اقتصادی با اروپا، روسیه و تعدادی از کشورهای قدرتمند آسیا با تصویب لایحه داماتو پیش ببرد.

اینها نکاتی است که روزنامه نیویورک تایمز به هنگام تصویب طرح داماتو در مورد طراح آن نوشت.

داماتو در منطقه بروکلین نیویورک که با نفوذترین منطقه تحت سلطه صهیونیست ها در آمریکا می باشد، فرزند یک ایتالیایی مهاجر به امریکا است و از آمریکایی های نژاد امریکایی تر است. بیوگرافی وی نشان می دهد که او تا سن ۱۰ سالگی گرفتار بیماری مغزی بوده و همواره از این کابوس رنج می برده است که او را برای همیشه به مدرسه کودکان ممنوع فکری بفرستند اما ما انجام یک عمل جراحی بر روی سر ظاهراً مشکل او برطرف شده و در همین سن خواندن و نوشتن را شروع کرد. بعدها نیز پس از اتمام تحصیل در رشته حیدریت بازرگانی و حقوق، او را به جهت اصلاحات غیر امریکایی به وال استریت که جایگاه افراد منحصرأ امریکایی الاصل است راه نمی دادند. اما او با تلاش عظیم و خدمات بی وقته ای که برای بالا بردن وجهه اسرائیل در نیویورک، شهری که در خارج از اسرائیل بزرگترین تعداد یهودیان را در خود جای داده است، انجام داد به یکی از افراد ذی نفوذ این شهر در سنا تبدیل شده و امروزه بر بانک های امریکایی هم سلطه پیدا کرده است. وی که حامی سرسخت اسرائیل می باشد در جریان حملات موشکی عراق به اسرائیل، در رأس هیئتی به تل آویو مسافرت نمود. او به عنوان صدای صهیونیست ها در امور امنیت منی و خارجی بوده و رئیس کمیسیون امنیت و همکاری در ایروژا (در سنا) و یک دعضو سابق کمیته اطلاعاتی و دفاعی می باشد. داماتو که از نوامبر ۱۹۸۰ وارد سنا شده است معتقد است که با به دست آوردن حمایت یهودیان سر نوشت انتخابات را تعیین می کند. (به نقل از - سمعی، روزنامه کیهان، چهارشنبه ۲۱ آبان ۱۳۷۶، ص ۷).

این سرمایه گذاری به طور محسوس به توسعه منابع نفتی ایران کمک کند، مورد مجازات دولت امریکا قرار می گیرند. این مجازات ها عبارتند از:

- ۱- اجتناب از تضمین، بیمه، تمدید اعتبار آن شرکت توسط بانک صادرات و واردات امریکا؛
  - ۲- خودداری از صدور مجدد جهت صدور هرگونه کالا یا تکنولوژی از امریکا به آن شرکت؛
  - ۳- عدم پرداخت وام بیش از ۱۰ میلیون دلار در سال توسط مؤسسات مالی امریکا؛
  - ۴- عدم اجازه فعالیت به آن شرکت به عنوان مبادله کننده اصلی اوراق قرضه.
- به «طرح تحریم نفتی گیلمن» در کمیته روابط بین الملل مجلس نمایندگان، دور جدیدی از تخصصات امریکا برضد جمهوری اسلامی ایران، آغاز گردید. هرچند که این طرح نیز تشابهات زیادی با طرح تصویبی سنای امریکا در ۳۰ آذر ماه ۱۳۷۴ با عنوان «طرح داماتو» داشت، اما از شدت و گسترده گی بیشتری برخوردار بوده و با تفصیل بیشتری تهیه شده بود.

پس از انفجارهای پیاپی در چند ماه قبل از این مسئله در اسرائیل که به کشته و مجروح شدن عده زیادی از صهیونیست ها و یهودیان انجامید، دور دیگری از تهاجمات تبلیغاتی - سیاسی علیه جمهوری اسلامی ایران آغاز گردید که اهم آنها عبارتند از:

- اتهام نسبت به جمهوری اسلامی ایران در قضایایی مثل صلح بوسنی، استقرار نیروهای ناتو و حمله به یک مرکز به اصطلاح تروریستی در بوسنی و اتهام نقض قطعنامه های شورای امنیت توسط ایران به خاطر ارسال پنهانی جنگ افزار به بوسنی و نادیده گرفتن قوانین داخلی امریکا در این رابطه توسط کلیتون؛
- تهاجم تبلیغاتی تحریک آمیز درخصوص اوضاع داخلی و ایجاد جو بدبینی در داخل ایران؛
- تبلیغات درخصوص سفر «لوتیس فراخان» به ایران؛
- طرح اتهام آموزش سیاهان امریکا در ایران و اعزام آنها به داخل امریکا؛
- اتهام حمایت از تروریسم پس از انفجارهای اسرائیل؛
- برگزاری سلسله کنفرانس های به اصطلاح «مبارزه با تروریسم» در شرم الشیخ و واشنگتن و تلاش های گسترده ناموفق برای محکوم نمودن جمهوری اسلامی ایران به عنوان تنها کشور حامی تروریسم؛
- و سرانجام تصویب طرح گیلمن در کمیته روابط بین الملل مجلس نمایندگان.

ویژگی های طرح گیلمن

- طراحان آن عبارتند از: بنیامین گیلمن، جگنسون، برتون، کینگ، شاو و فوربز که در کمیته روابط بین الملل و کمیته بانکداری و خدمات مالی به تصویب رسیده است،
- این لایحه علیه اشخاصی است که اقلام یا تکنولوژی خاصی را صادر می کنند که موجب تقویت توانایی ایران در زمینه اکتشاف، استخراج و پالایش یا انتقال منابع نفتی از طریق لوله و همچنین حصول اهدافی دیگر می شود،
- رئیس جمهوری امریکا می تواند ۲ مورد یا بیشتر از این پنج مورد تحریم را برضد شخص مورد تحریم به اجرا گذارد؛
- به رئیس جمهور مهلت داده می شود که بعد از تصویب تا ظرف مدت ۹۰ روز با دولت شرکت مورد تحریم وارد مذاکره شود تا اقدامات تنبیهی را تعیین نماید، این مدت برای یک دوره نیز قابل تمدید است، اما در ظرف ۴۵ روز باید نتایج مذاکرات خود را به کنگره گزارش نماید؛
- سناتور جمهوریخواه دیگر نیویورک «داماتو» نیز از طرح گیلمن حمایت نمود.

مقایسه «طرح گیلمن» با «طرح داماتو»

موارد تشابه

- ۱- در طرح گیلمن دو مورد از یافته‌های کنگره مبنی بر دلایل کنگره برای اقدام به تهیه و تصویب این طرح مشابه طرح داماتو است.
- ۲- در اعلام سیاست امریکا توسط کنگره به طور کلی تشابه وجود دارد (یعنی محدود ساختن گسترش توانایی ایران در تولید نفت) اما در جزئیات که مربوط به تحریم تکنولوژی‌های بخش‌های پالایش و انتقال نفت می‌شود، متفاوت است.
- ۳- تشابه در میزان سرمایه‌گذاری در صنعت نفت ایران (۴۰ میلیون دلار یک جا یا ۱۰ میلیون دلار به طور متناوب در ظرف یک سال).
- ۴- در خصوص اشخاص مورد تحریم (اشخاصی که رئیس جمهور تشخیص می‌دهد) هر دو طرح مشابهند، اما در میزان مجازات متفاوت هستند.
- ۵- در بخش استثنائات هر دو طرح تنها در خصوص ۱- محصولات یا خدماتی که براساس قراردادهای منعقد شده قبل از اعلان نظر رئیس جمهور مبنی بر اعمال تحریم، تحویل یا ارائه شده باشد و ۲- دارو و لوازم پزشکی یا دیگر اقلام انسان‌دوستانه مشابهند، اما طرح گیلمن قدری متفاوت است و جزئیات بیشتری دارد.
- ۶- در قسمت ممنوعیت‌های مالی نیز هر دو طرح تحریم‌های مشابهی را پیشنهاد نموده‌اند.
- ۷- از نظر شرایط لغو و مدت زمان تحریم‌ها نیز هر دو طرح مشابهند.

موارد افتراق

- ۱- یافته‌های کنگره در طرح گیلمن ۳ مورد است که مورد اضافی آن عبارتست از: «دولت ایران از امکانات دیپلماتیک و نهادهای شبه دولتی خارج از ایرن به منظور ترعیب عملیات تروریسم و کمک به برنامه‌های تسلیحات هسته‌ای، شیمیایی و بیولوژیکی استفاده می‌کند».
- ۲- در اعلام سیاست امریکا توسط کنگره جزئیات بیشتری آورده شده است که می‌گوید: «سیاست ایالت متحده این است که از طریق محدود ساختن گسترش توانایی ایران برای کشف، استخراج، پالایش منابع نفتی یا انتقال آنها از طریق لوله، توان اقتصادی ایران را دچار فرسایش نماید».
- ۳- طرح داماتو ۴ مورد مجازات تعیین نموده بود درحالی که این طرح شامل پنج مجازات می‌شود:
  - ۱-۳- تحریم کمک بانک صادرات و واردات امریکا (Exibank)؛
  - ۲-۳- ممانعت از صدور مجوز ویژه برای صدور تکنولوژی‌های تحت کنترل و ورود آنها از شرکت‌های مورد تحریم؛
  - ۳-۳- ممنوعیت مؤسسات مالی مورد تحریم از دریافت وام از مؤسسات مالی دولتی امریکا؛
  - ۴-۳- ممنوعیت هر یک از مؤسسات مالی امریکا از دادن هر نوع وام به شخص مورد تحریم که بیش از ۱۰ میلیون دلار در سال سرمایه‌گذاری نمایند؛
  - ۵-۳- ممنوعیت ایالات متحده از تهیه هر نوع کالا و خدمات از شخص مورد تحریم.
- ۴- موارد استثنا در طرح گیلمن کالاها و خدمات دفاعی و نیز قطعات یدکی است که برای تولیدات امریکا اساسی است و رئیس جمهور می‌تواند دستور تهیه آنها را از شرکت‌های مورد تحریم صادر نماید.
- ۵- براساس طرح گیلمن، رئیس جمهور موظف است، به منظور تشدید فشارها بر ایران از کشورهای

خارجی بخواهد که دیپلمات‌ها و نمایندگان برخی مؤسسات شبه دولتی ایران را که در کشورهایشان کاهش دهند.

۶- یکی از موارد مهم تفاوت با طرح داماتو، اشاره آن به استفاده ایران از امکانات دیپلماتیک و نهادهای نیمه دولتی خارج از ایران برای اقدامات به اصطلاح تروریستی و کمک به برنامه‌های هسته‌ای، شیمیایی و بیولوژیکی است؛ این لایحه به نهادهای زیر اشاره می‌کند: وزارت امور خارجه، وزارت اطلاعات، سپاه پاسداران، جهادسازندگی، نیروهای قدس، وزارت کشور، بنیاد جانبازان، بنیاد پیامبر، بنیاد پانزده خرداد، بنیاد شهید انقلاب اسلامی، سازمان تبلیغات اسلامی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

۷- «طرح گیلمن» همانند طرح مصوب سنا شامل سرمایه‌گذاری در میدان‌های نفت و گاز ایران می‌شود، اما صدور تمام تکنولوژی، کالاها و خدمات اقلام مربوط به نفت و گاز طبیعی مندرج در قطعنامه ۸۸۳ شورای امنیت سازمان ملل متحد (مصوب ۱۱ نوامبر ۱۹۹۳) توسط شرکت‌های خارجی ایران برای بخش‌های تولید، پالایش، تعمیرات و راه‌اندازی تأسیسات نفتی دو کشور ایران و لیبی را نیز دربر می‌گیرد.

۸- این طرح در مقایسه با طرح داماتو از شدت و گستردگی بیشتری برخوردار بوده و مفصل‌تر نموده است. در این طرح تعاریف و مشخصات مربوط به تروریسم و اقدامات تروریستی تبیین گردیده است: «هر عمل خشونت‌آمیز یا خطرناک به جان انسان و ناقض قوانین جزایی ایالات متحده یا هر کشور دیگری که ارتکاب آن در حوزه صلاحیت ایالات متحده یا کشور دیگر جرم جنایی محسوب شود...».

۹- طرح داماتو ۴ مورد مجازات تعیین کرده است که رئیس جمهور ۱ مورد یا بیشتر را می‌تواند به اجرا گذارد، ولی در طرح گیلمن ۵ مورد تعیین شده است که ۲ مورد یا بیشتر آن می‌تواند به کار گرفته شود.

۱۰- طرح گیلمن ورود تولیدات اشخاص مورد تحریم به ایالات متحده را چه توسط خود آن شرکت و چه توسط شرکت دیگر ممنوع می‌کند که این موضوع قبلاً در طرح داماتو وجود نداشت.

۱۱- رئیس جمهور موظف گردیده است تا هر ۶ ماه یک بار، مرتباً گزارش‌هایی را در ارتباط با بسیج اقدامات چند جانبه برای ترغیب همه کشورهای علیه ایران، کاهش دیپلمات‌ها و نمایندگان ایران، نهادهای دولتی، نیمه دولتی و نظامی و بازدیدهای آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای به کنگره ارائه نماید.

مصوبه کمیته تخصصی اعتبارات مجلس نمایندگان امریکا علیه ایران و مقایسه آن با طرح گیلمن

کمیته تخصصی اعتبارات (راه‌ها و ابزار)^۱ مجلس نمایندگان امریکا روز پنج‌شنبه (۱۳۷۵/۳/۴۲) مصوبه‌ای به تصویب رساند که براساس آن کلیه شرکت‌ها و اشخاص خارجی‌ای (غیر امریکایی) که با ایران و لیبی (در امور نفت و گاز) تجارت می‌نمایند، مسئول تحریمات اقتصادی و اشنگتن خواهند بود. مصوبه مذکور به نام قانون تحریم ایران و لیبی سال ۱۹۹۶^۲ - شناخته شده و با امضای رئیس جمهوری امریکا به عنوان قانون رسمیت یافت.

براساس مصوبه مذکور ریاست جمهوری امریکا می‌تواند بنا به صلاحدید دو مورد از تحریمات شش‌گانه ثانویه را علیه شرکت‌ها و اشخاص خارجی طرف قرارداد با ایران انتخاب و جهت اجرا به دستگاه‌های ذی‌ربط ابلاغ نماید. ممنوعیت مساعدت بانک صادرات و واردات امریکا، ممنوعیت صادرات کالا یا تکنولوژی و همچنین غیرقانونی بودن اعطای وام یا اختصاص اعتبار به افراد و شرکت‌های مذکور از سوی مؤسسات امریکایی از جمله موارد پیش‌بینی شده تحریم علیه شرکت‌ها (اشخاص)

1. THE WAYS AND MEANS COMMITTEE.
2. IRAN AND LIBYA ACT OF SANCTIONS.

غیر امریکایی (اروپایی، آسیایی و ...) طرف قرارداد با ایران می‌باشد.
مطابق مصوبه مذکور تجارت شرکت‌ها تا سقف ۴۰ میلیون دلار با ایران (در زمینه صنایع نفت و گاز) مشمول تحریم امریکا نشده و مجاز می‌باشد.
اهم موارد مطروحه در طرح مزبور به شرح زیر می‌باشد:

۱- علل تحریم

ایران متهم است به

- تلاش برای دسترسی به سلاح هسته‌ای؛

- حمایت از تروریسم؛

- به خطر انداختن امنیت ملی و مصالح سیاست خارجی ایالات متحده؛

- به کارگیری تسهیلات دیپلماتیک و مؤسسات دولتی و شبه دولتی در خارج از کشور جهت تروریسم بین‌الملل و دسترسی به سلاح‌های هسته‌ای.

مقایسه: این قسمت با طرح تهیه شده توسط بنیامین گیلمن مشابه است.

۲- شمول تحریم

تحریم ثانویه شامل هر شرکتی می‌شود که

- در عرض یک سال و در خلال یا بعد از قانونی شدت این طرح معادل ۴۰ میلیون دلار یا بیشتر جهت گسترش منابع نفتی و گازی ایران سرمایه‌گذاری نماید.

- در عرض یک سال در خلال یا بعد از قانونی شدن این طرح هر بار حداقل ۱۰ میلیون دلار سرمایه‌گذاری کرده و در مجموع به ۴۰ میلیون دلار بالغ شود.

مشروط بر این که:

- سرمایه‌گذاری با آگاهی کامل باشد.

- موجب افزایش قابل توجهی در توان ایران برای توسعه میادین نفتی بشود.

مقایسه: این بخش از قانون مصوب در کمیته راه و روش‌ها با طرح گیلمن مشابه است.

۳- مجازات یا تحریم قانونی شرکت‌ها

رئیس جمهور امریکا موظف است حداقل دو مورد از ۶ مورد تحریم‌های زیر را نسبت به شرکت‌ها و اشخاصی که در ایران سرمایه‌گذاری می‌کنند تحمیل نماید.

- دستور به بانک صادرات و واردات امریکا جهت اجتناب از تضمین، بیمه، ارائه اعتبار با مشارکت در تمدید اعتبار مربوط به صدور هر نوع کالا یا خدمات به شخص با شرکت مورد تحریم ذیل ۳ مورد دستورالعمل اجرایی تحریم جمهوری اسلامی ذکر می‌گردد.

ذیل ۳ مورد دستورالعمل اجرایی تحریم جمهوری اسلامی ذکر می‌گردد.

الف - متن کامل نخستین دستورالعمل اجرایی درباره ممنوعیت برخی معاملات مربوط به توسعه منابع نفتی ایران

به شماره ۱۲۹۵۷

با اختیاراتی که قانون اساسی و قوانین ایالات متحده امریکا، از جمله قانون قدرت اقتصادی در وضعیت فوق‌العاده بین‌المللی (USC.1701) و قانون وضعیت فوق‌العاده ملی (50 USC 1601) و بخش ۳۰۱ از قانون

سوم ایالات متحده (مربوط به حدود اختیارات رئیس جمهور) به من، به عنوان رئیس جمهور اعطا کرده است، من، ویلیام ج. کلینتون، رئیس جمهور ایالات متحده امریکا، تشخیص می‌دهم که اقدامات و سیاست‌های دولت ایران تهدیدی غیرعادی و فوق‌العاده برای امنیت ملی، سیاست خارجی و اقتصاد ایالات متحده محسوب می‌شود و بدین وسیله برای مقابله با این تهدید وضعیت فوق‌العاده ملی اعلام می‌کنم.

بدین وسیله دستور می‌دهم:

بخش اول

(اقدامات) ذیل ممنوع می‌باشند، مگر تا آن حد که مقررات، دستورالعمل‌ها، بخشنامه‌ها و مجوزهایی که بر مبنای این دستورالعمل اجرایی احتمالاً صادر خواهد شد، آن را پیش‌بینی نمایند، و به رغم (بدون توجه به) هر قراردادی که قبل از لازم‌الاجرا شدن این دستورالعمل اجرایی منعقد گردیده یا پروانه یا جوازی که قبل از لازم‌الاجرا شدن این دستورالعمل اجرایی صادر شده است:

الف- انعقاد یا اجرای قرارداد توسط هر شخص امریکایی، یا تأیید هر شخص امریکایی برای عقد یا اجرای چنین قراردادی از سوی هر شخصیت حقوقی که در مالکیت یا کنترل شخص امریکایی باشد برای ۱- سرپرستی کلی و مسئولیت مدیریت برای توسعه منابع نفتی واقع در ایران یا ۲- ضمانت عملکرد شخص دیگر تحت چنین قراردادی؛

ب- انعقاد یا اجرای قرارداد توسط هر شخص امریکایی، یا تأیید هر شخص امریکایی برای عقد یا اجرای چنین قراردادی از سوی هر شخصیت حقوقی^۱ که در مالکیت یا کنترل شخص امریکایی باشد برای ۱- تأمین مالی توسعه منابع نفتی واقع شده در ایران، یا ۲- تضمین عملکرد شخص دیگر تحت چنین قراردادی؛

پ- هر نوع معامله توسط هر شخص امریکایی یا در قلمرو ایالات متحده امریکا و (ممنوعیت‌های ناشی از این دستورالعمل را) نادیده گیرد یا از آنها اجتناب نماید یا قصد چنین کاری یا سعی در نقض ممنوعیت موضوع این دستورالعمل داشته باشد.

بخش دوم

از نظر این دستورالعمل اجرایی:

الف- کلمه «شخص»، به معنای شخص حقیقی یا شخص حقوقی است.

ب- کلمه «شخص حقوقی» به معنای یک شراکت، انجمن، مؤسسه امانی، سرمایه‌گذار مشترک^۲، شرکت یا سازمان‌های دیگر است.

پ- کلمات «شخص امریکایی» به معنای تبعه امریکا، افراد مقیم امریکا، شخص حقوقی که بر مبنای قوانین امریکا تأسیس شده است (از جمله شعبات خارجی آنها) یا هر فردی در امریکا است.

ت- کلمه «ایران» به معنای قلمرو خاکی مورد ادعای ایران و هر محلی که ایران بر آن ادعای حاکمیت، حق حاکمیت یا اختیار دارد از جمله آب‌های سرزمینی، منطقه انحصاری اقتصادی و فلات قاره مورد ادعای ایران است.

بخش سوم

وزیر خزانه‌داری مجاز است با مشورت وزیر امور خارجه اقداماتی از جمله تدوین آیین‌نامه‌ها و مقررات

1. Entity.

2. Joint-Venture.

اتخاذ نماید و همه حقوق و اختیاراتی که «قانون قدرت اقتصادی در وضعیت فوق العاده بین المللی» به من اعطا نموده است تا آنجا که برای اجرای نیات این دستورالعمل اجرایی ممکن است ضروری باشد، به کارگیرد. وزیر خزانه داری می تواند هر یک از این اقدامات را (که به او واگذار شده است) به دیگر مسئولان و آژانس های دولت ایالات متحده آمریکا واگذار نماید. کلیه آژانس های دولت ایالات متحده آمریکا موظف هستند هر اقدام مناسبی را در حیطة قدرت و اختیار خود جهت انجام مفاد این دستورالعمل اجرایی اتخاذ نمایند.

بخش چهارم

هیچ یک از مفاد این دستورالعمل اجرایی حق یا منفعتی قابل اجرا، چه ماهوی چه آیین نامه ای، توسط هیچ طرفی علیه ایالات متحده آمریکا، آژانس ها یا عوامل آن، مسئولان یا کارکنان آن، یا هر شخص دیگر به وجود نمی آورد.

بخش پنجم

الف- این دستورالعمل اجرایی از ۱۲/۰۱ صبح، به وقت شرق آمریکا روز ۱۶ مارس ۱۹۹۵ لازم الاجرا می باشد.

ب- این دستورالعمل اجرایی به کنگره منتقل و در (نشریه) فدرال رجیستر ثبت می شود.

ویلیام ج. کلیتون

کاخ سفید، ۱۵ مارس ۱۹۹۵

ب- متن کامل دستورالعمل دوم اجرایی تحریم معاملات خاص در خصوص ایران به شماره ۱۲۹۵۹

بنابر اختیاراتی که قانون اساسی و قوانین ایالات متحده آمریکا به من، به عنوان رئیس جمهوری واگذار نموده است، از جمله قانون اختیارات اضطراری اقتصادی بین المللی (50 U.S.C 1701 et. Seq.) قانون وضعیت اضطراری ملی (50 U.S.C 1601 et. Seq.)، بخش ۵۰۵ از قانون همکاری در زمینه امنیت توسعه بین المللی سال ۱۹۸۵ (ISDCA)، (22 U.S.C 2349 Qa- 9) و بخش ۳۰۱ از عنوان ۳ قانون ایالات متحده، من، ویلیام جی کلیتون، رئیس جمهور ایالات متحده آمریکا به منظور اقدام در خصوص ایران، علاوه بر آنچه که در فرمان اجرایی شماره ۱۲۹۵۷ به تاریخ ۱۵ مارس ۱۹۹۵ آمده است، برای برخورد با تهدید غیر عادی و فوق العاده ای که متوجه امنیت ملی، سیاست خارجی و اقتصاد ایالات متحده است و در فرمان مزبور به آن اشاره شده است، بدین وسیله فرمان می دهم:

بخش ۱

موارد ذیل، به جز تاحدی که در مقررات، فرامین، دستورالعمل ها یا مجوزهایی که ممکن است متعاقب این فرمان صادر شود پیش بینی شده باشد و قطع نظر از هرگونه قرارداد منعقد شده یا مجوز یا اجازه نامه ای که قبل از تاریخ اجرای این فرمان اعطا شده باشد، ممنوع است:

الف- وارد کردن هرگونه کالا یا خدمات از ایران به جز نشریات و مدارک وارده برای نشریات خبری یا بخش اخبار از طریق رادیو و تلویزیون به ایالات متحده یا تأمین مالی برای ورود چنین کالاها یا خدماتی.

ب- به جز تاحدی که در بخش ۲۰۳ (ب) از قانون اختیارات وضعیت اضطراری اقتصادی بین المللی (50 U.S.C 1702 (b)) پیش بینی شده است، صادرات هر نوع کالا یا تکنولوژی (از جمله اطلاعات فنی یا

سایر اطلاعات مشمول مقررات مدیریت صادرات [CFR 15 بخش های ۷۶۸-۷۹۹ (۱۹۹۴)] از طرف ایالات متحده به ایران یا هر واحد تحت تملک یا تحت کنترل دولت ایران یا تأمین مالی برای چنین صادراتی.

ج- صادرات مجدد هر نوع کالا یا تکنولوژی (از جمله اطلاعات فنی یا سایر اطلاعات) صادر شده از ایالات متحده امریکا به ایران، یا هر واحد تحت تملک یا تحت کنترل دولت ایران، که صادرات آن به ایران مشمول شرایط مقرر در درخواست مجوز صدور است که طبق هر نوع مقررات ایالات متحده بلافاصله قبل از صدور این دستور در حال اجرا می باشد، یا ۲. خارج از ایالات متحده در محصول دیگری ادغام شده و کمتر از ۱۰ درصد ارزش محصول صادر شده از کشور ثالث را تشکیل دهد.

د- به جز تاحدی که در بخش ۲۰۳ (ب) از قانون اختیارات وضعیت اضطراری اقتصادی بین المللی (50 U.S.C 1702 (b)) پیش بینی شده است هر معامله ای، از جمله خرید، فروش، حمل و نقل، تعویض، تأمین مالی یا معاملات حق العمل کاری مربوط به کالا یا خدمات ایرانی یا تحت تملک یا تحت کنترل دولت ایران، توسط هر شخص امریکایی.

ه- هر نوع سرمایه گذاری جدید توسط اشخاص امریکایی در ایران یا در دارایی (از جمله بنگاه های) تحت تملک یا تحت کنترل دولت ایران.

و- تصویب یا تسهیل انعقاد یا اجرای یک معامله یا قرارداد توسط اشخاص امریکایی یا هر واحد تحت تملک یا تحت کنترل اشخاص امریکایی که ۱- برای اشخاص امریکایی طبق بند (ج)، (د) یا (ه) فوق ممنوع شده باشد یا ۲- مربوط به تأمین مالی فعالیت های ممنوع شده برای اشخاص امریکایی طبق آن بندها، یا تضمین عملکرد شخص دیگر در رابطه با چنین معامله یا قراردادی، باشد.

ز- هر معامله توسط شخصی از ایالات متحده یا درون ایالات متحده که از هر یک از ممنوعیت های مقرر در این فرمان طفره رفته یا اجتناب کند یا به منظور طفره رفتن یا اجتناب کردن از این ممنوعیت ها باشد یا سعی در تخلف از این ممنوعیت ها کند.

بخش ۲- از دیدگاه این فرمان

الف- واژه «شخص» به معنی فرد یا واحد است.

ب- «واحد» به معنی، شراکت، شرکت، تراست، شرکت سهامی، مؤسسه یا دیگر سازمان هاست.

ج- واژه «اشخاص ایالات متحده» به معنی هر شهروند امریکا، افراد خارجی مقیم دائم، واحد سازماندهی شده تحت قوانین ایالات متحده امریکا (از جمله شعبه های خارجی) یا هر شخصی در ایالات متحده است.

د- واژه «ایران» به معنی قلمرو ایران یا هر قلمرو یا منطقه دریایی از جمله مناطق اقتصادی حراست شده و فلات قاره که دولت ایران بر آنها ادعای حاکمیت، حق حاکمیت یا صلاحیت قضائی داشته باشد، مشروط بر آن که دولت ایران عملاً کنترل جزئی یا کلی بر آنها اعمال کرده یا طبق ترتیبات بین المللی از فعالیت های اقتصادی آن مناطق منفعت به دست آورد.

ه- واژه «سرمایه گذاری جدید» به معنی ۱- تعهد به پرداخت وجوه یا کمک در این خصوص یا ۲- وام یا سایر اشکال اعتبار است.

بخش ۳

بدین وسیله وزیر خزانه داری با مشورت با وزیر امور خارجه مجاز است چنین اقداماتی را از جمله انتشار قواعد و مقررات، الزامی کردن گزارش ها، از جمله گزارش توسط اشخاص ایالات متحده درباره معاملات

نفی که به وسیله شرکت‌های فرعی خود در خارج با ایران یا دولت ایران دارند، به عمل آورد و از تمام اختیاراتی که قانون اختیارات اضطراری اقتصادی بین‌المللی و قانون همکاری امنیتی و توسعه بین‌المللی به رئیس‌جمهور تفویض کرده است و ممکن است برای اجرای منویات این فرمان لازم باشد استفاده کند. وزیر خزانه‌داری می‌تواند هر کدام از این وظایف را به سایر مأموران یا ادارات دولت ایالات متحده محول نماید. بدین وسیله تمام ادارات دولت ایالات متحده امریکا موظفند در حوزه اختیارات خود اقدامات لازم را برای اجرای مقررات این فرمان به عمل آورند.

بخش ۴

وزیر خزانه‌داری نمی‌تواند صادرات یا صادرات مجدد هر نوع کالا، تکنولوژی یا خدمات مشمول شرایط مقرر در درخواست مجوز صدور اداره‌ای دیگر از دولت ایالات متحده را به ایران، دولت ایران یا هر واحد تحت تملک یا تحت کنترل دولت ایران را اجازه دهد، چنانچه مجاز داشتن صادرات یا صادرات مجدد توسط آن اداره طبق قانون ممنوع شده باشد.

بخش ۵

بدین وسیله بخش ۱ و ۲ از فرمان اجرایی شماره ۱۲۶۱۳ به تاریخ ۱۲۹ اکتبر ۱۹۶۷ بخش ۱ و ۲ فرمان اجرایی شماره ۱۲۹۶۷ به تاریخ ۱۵ مارس ۱۹۹۵، تا آنجا که با این فرمان مغایر باشد، ملغی است. در غیراین صورت مقررات این فرمان متمم مقررات فرامین اجرایی شماره ۱۲۶۱۳ و ۱۲۹۶۷ می‌باشد.

بخش ۶

هیچ یک از موارد مندرج در این فرمان نمی‌تواند هیچ‌گونه حق یا امتیاز ماهوی یا شکلی قابل اجرا برای هر طرفی را به وجود آورد تا بتواند به وسیله آن بر ضد ایالات متحده، مؤسسات یا سازمان‌های تابعه آن، مأموران یا کارمندان آن، یا هر شخص دیگری اقدام نماید.

بخش ۷

تدابیری که متعاقب این فرمان اتخاذ خواهد شد، در واکنش به اقدامات دولت ایران پس از انعقاد قرارداد سال ۱۹۸۱ الجزایر بوده و هدف اصلی از آن واکنش در برابر اقدامات بعدی است.

بخش ۸

این فرمان از ساعت ۱۲:۰۱ بامداد هفتم مه ۱۹۹۵ به وقت شرق امریکا قابل اجراست به جز در مورد:

۱- بخش (b) 1 (c) ، (d) این فرمان که تا ساعت ۱۲:۰۱ بامداد ۶ ژوئن ۱۹۹۵ به وقت شرق امریکا در مورد معاملات تجاری که قرارداد آنها تا تاریخ مسدود این فرمان بسته شده‌اند، قابل اجرا نخواهد بود. به شرط آن که این معاملات طبق مقررات فدرال که بالا فاصله پیش از تاریخ این فرمان در حال اجراست مجاز باشد (قراردادهای تجاری کنونی).

۲- اعتبارنامه‌ها و دیگر توافقات مالی باتوجه به قراردادهای تجاری کنونی می‌توان براساس شرایط آنها و با مدنظر داشتن معاملات تجاری مربوط به آنها که پیش از ساعت ۱۲/۰۱ بامداد ۶ ژوئن ۱۹۹۵ به وقت شرق امریکا انجام می‌شود، عمل کرد. (b) این فرمان برای کنگره فرستاده و در نشریه اسناد فدرال چاپ خواهد شد.

ج- متن قانون مجازات ایران و لیبی

برای اعمال مجازات‌ها علیه اشخاصی که به طور مستقیم مبادرت به انجام سرمایه‌گذاری‌های عمده در جهت تقویت توان ایران با لیبی در زمینه توسعه منابع نفتی آنها نموده یا اقلام یا تکنولوژی خاصی را صادر می‌کنند که امکانات تسلیحاتی یا هوانوردی لیبی را افزایش می‌دهد یا توانایی لیبی برای توسعه منابع نفتی را بیشتر می‌کند و حصول اهدافی دیگر مجلس سنا و مجلس نمایندگان ایالات متحده آمریکا در مجمع کنگره این قانون را تصویب کردند.

بخش ۱- عنوان اختصاری

به این قانون می‌توان تحت عنوان «قانون ۱۹۹۶ مجازات‌های علیه ایران و لیبی» اشاره کرد.

بخش ۲- یافته‌ها

کنگره تشخیص می‌دهد که:

۱- تلاش‌های حکومت ایران برای دستیابی به تسلیحات امحای جمعی و وسایل پرتاب آنها و حمایت آن از اقدامات تروریسم بین‌المللی، امنیت ملی و مصالح سیاست خارجی ایالات متحده و آن دسته از کشورهای راکه ایالات متحده دارای اهداف مشترک استراتژیک و سیاست خارجی با آنهاست، به مخاطره می‌اندازد.
۲- هدف جلوگیری از گسترش تسلیحات امحای جمعی و اقدامات تروریسم بین‌المللی از طریق سیاست‌های دوجانبه و چندجانبه فعلی، مستلزم تلاش‌های بیشتر به منظور محروم کردن ایران از دسترسی به منابع مالی برای تداوم برنامه‌های تسلیحات هسته‌ای، شیمیایی، بیولوژیکی و موشکی این کشور می‌باشد.
۳- حکومت ایران از امکانات دیپلماتیک و نهادهای شبه دولتی خارج از ایران به منظور ترغیب عملیات تروریسم بین‌المللی و کمک به برنامه‌های تسلیحات هسته‌ای، شیمیایی و بیولوژیکی و موشکی استفاده می‌کند.

۴- قصور حکومت لیبی در راستای قبول قطعنامه‌های ۷۳۱، ۷۴۸ و ۸۸۳ شورای امنیت سازمان ملل متحد، حمایت از تروریسم بین‌المللی و تلاش در جهت دستیابی به تسلیحات امحای جمعی، تهدیدی نسبت به صلح و امنیت بین‌المللی تلقی می‌شود که امنیت ملی و مصالح سیاست خارجی آمریکا و کشورهای راکه ایالات متحده دارای اهداف مشترک استراتژیک و سیاست خارجی با آنهاست، به مخاطره می‌اندازد.

بخش ۳- اعلام سیاست

الف- سیاست نسبت به ایران: کنگره اعلام می‌کند که سیاست ایالات متحده این است که از طریق محدود ساختن گسترش توانایی ایران برای کشف منابع، استخراج، پالایش نفت یا انتقال آن از طریق لوله، ایران را از توان حمایت از اقدامات تروریسم بین‌المللی و تأمین بودجه برای ساخت یا خرید تسلیحات امحای جمعی و وسایل پرتاب آنها محروم سازد.

ب- سیاست نسبت به لیبی: کنگره همچنین اعلام می‌کند که سیاست ایالات متحده آمریکا این است که لیبی را به قبول تعهدات مندرج در قطعنامه‌های ۷۳۱، ۷۴۸ و ۸۸۳ شورای امنیت سازمان ملل متحد و ادار که شامل پایان دادن کامل به حمایت از اقدامات تروریسم بین‌المللی و تلاش در جهت توسعه و دستیابی به تسلیحات امحای جمعی است.

بخش ۴- رژیم چندجانبه

الف- مذاکرات چندجانبه: جهت پیشبرد اهداف بخش ۳، کنگره مصرأ از رئیس‌جمهور می‌خواهد تا

بی‌درنگ تلاش‌های دیپلماتیک را هم در مجامع بین‌المللی نظیر سازمان ملل متحد و هم به‌طور دوجانبه با متحدان ایالات متحده در جهت برقراری رژیم مجازات‌های چندجانبه علیه ایران، شامل مقررات محدودکننده توسعه منابع نفتی آن، آغاز نماید که ایران را از تلاش برای انجام فعالیت‌های مندرج در بخش ۲ باز خواهد داشت.

ب- گزارش‌ها به‌کنگره: رئیس‌جمهور باید ظرف کمتر از یک سال پس از تاریخ تصویب این قانون و پس از آن به‌طور متناوب، درباره میزان موفقیت تلاش‌های دیپلماتیک که در بخش فرعی الف ذکر آن رفت، به کمیته‌های کنگره گزارش دهد. هر گزارش باید شامل موارد زیر باشد:

۱- کشورهایی که موافقت نموده‌اند تا اقداماتی در جهت پیشبرد اهداف مندرج در بخش ۳ در مورد ایران، به انجام رسانند و شرح آن اقدامات؛ و

۲- کشورهایی که با انجام اقدامات مندرج در بند (۱)، موافقت نکرده‌اند و در مورد آن کشورها، سایر اقداماتی (علاوه بر اقدامات مندرج در بخش فرعی (ت)) که رئیس‌جمهور توصیه می‌نماید تا ایالات متحده به اهداف مندرج در بخش ۳ در مورد ایران دست یابد.

پ- لغو: رئیس‌جمهور می‌تواند اجرای مواد بخش ۵ (الف) را با در نظر گرفتن منافع اتباع یک کشور لغو نماید، مشروط بر این‌که:

۱- آن کشور موافقت کرده باشد اقداماتی به عمل آورد، از جمله مجازات‌های اقتصادی، که ایران را از تلاش در جهت اجرای فعالیت‌های مذکور در بخش ۲ باز خواهد داشت، و اطلاعات مورد نظر بخش فرعی (ب) (۱) را در گزارش خواست شده در بخش فرعی (ب) گنجانیده باشد.

۲- رئیس‌جمهور باید حداقل ظرف ۳۰ روز قبل از اجرای لغو، موارد مندرج در بخش ۵ (الف) کمیته‌های ذی‌ربط کنگره را از تصمیم خود در اجرای لغو، آگاهی نماید.

ت- افزایش مجازات‌ها:

۱- مجازات‌ها: در مورد اتباع کشورها، به جز آن کشورهایی که رئیس‌جمهور دستور لغو موارد بخش فرعی (پ) را اعلام نموده، هر زمان پس از آن که اولین گزارش طبق بخش فرعی (ب) تسلیم گردد، بخش ۵ (الف) باید از راه جایگزین کردن ۲۰/۰۰۰/۰۰۰ دلار به جای ۴۰/۰۰۰/۰۰۰ دلار و جایگزین کردن ۵/۰۰۰/۰۰۰ دلار به جای ۱۰/۰۰۰/۰۰۰ دلار به اجرا درآید.

۲- گزارش به کنگره: رئیس‌جمهور باید در مورد هر کشوری که بند (۱) در مورد آن به اجرا درمی‌آید، به کمیته‌های ذی‌ربط کنگره گزارش دهد.

ث- گزارش موقت در مورد مجازات‌های چندجانبه: نظارت

رئیس‌جمهور باید ظرف کمتر از ۹۰ روز پس از تاریخ تصویب این قانون به کمیته‌های ذی‌ربط کنگره در موارد زیر گزارش دهد:

۱- آیا کشورهای عضو اتحادیه اروپا، جمهوری کره، استرالیا، اسرائیل یا ژاپن جهت اعمال مجازات‌های تجاری بر اشخاص یا مؤسسات وابسته آنها که به تجارت می‌پردازند، یا در ایران با لیبی سرمایه‌گذاری می‌کنند، دارای موازین قانونی یا اداری هستند یا نه؛

۲- میزان و طول مدت هر مورد از اجرای مجازات‌ها؛

۳- به اجرای درآوردن هر تصمیم سازمان تجارت جهانی یا سازمان قبلی آن در خصوص مجازات‌ها.

بخش ۵- اعمال مجازات‌ها

الف- مجازات‌ها نسبت به ایران

به استثنای مواردی که در بخش فرعی (ج) مقرر شده است، رئیس جمهور باید دو یا تعداد بیشتری از مجازات‌های مندرج در بندهای ۱ تا ۶ بخش ۶ را در مورد شخصی به اجرا گذارد که به تشخیص رئیس جمهور، با آگاهی، در روز به اجرا درآمدن این قانون یا بعد از آن اقدام به سرمایه گذاری ۴۰ میلیون دلاری یا بیش از آن کرده است (یا ترکیبی از سرمایه گذاری‌های حداقل ۱۰ میلیون دلاری که ظرف ۱۲ ماه ۴۰ میلیون دلار یا بیش از آن شود) که به طور مستقیم و به میزان قابل ملاحظه به افزایش توانایی ایران در جهت توسعه منابع نفتی ایران کمک کند.

ب- مجازات‌های اجباری نسبت به لیبی

۱- نقض معاملات ممنوع شده- به جز مواردی که در بخش فرعی (ج) مقرر شده است، رئیس جمهور باید دو یا تعداد بیشتری از مجازات‌های مندرج در بندهای (۱) تا (۶)، بخش ۶ را در مورد شخصی به اجرا گذارد که به تشخیص رئیس جمهور، با آگاهی، در روز به اجرا درآمدن این قانون یا بعد از آن، اقدام به صدور و انتقال کالا کرده یا به هر صورت کالا، خدمات، تکنولوژی یا اقلام دیگری برای لیبی فراهم نموده است که طبق بند ۴ (ب) یا ۵ قطعنامه ۷۴۸ شورای امنیت سازمان ملل متحد که در ۳۱ مارس ۱۹۹۲ به تصویب رسید، یا طبق بند ۵ یا ۶ قطعنامه ۸۸۳ شورای امنیت سازمان ملل متحد، مصوب ۱۱ نوامبر ۱۹۹۳ ممنوع اعلام شده، مشروط بر این که این اقلام به طور چشمگیر و از نظر مادی:

الف- به توان لیبی در کسب تسلیحات شیمیایی، بیولوژیکی یا هسته‌ای کمک کرده یا تعداد و انواع سلاح‌های پیشرفته متعارف آن کشور را تغییر دهد یا توان نظامی یا شبه نظامی لیبی را بالا ببرد؛

ب- به توان لیبی در توسعه منابع نفتی این کشور کمک کند؛ یا

پ- به توان لیبی در حفظ قابلیت هوانوردی خود یاری رساند.

۲- سرمایه گذاری‌هایی که به توسعه منابع نفتی کمک کند. به استثنای مواردی که در بخش فرعی (ج) مقرر شده است، رئیس جمهور باید دو یا تعداد بیشتری از مجازات‌های مندرج در بند (۱) تا (۶) بخش ۶ را در مورد شخصی به اجرا گذارد که به تشخیص رئیس جمهور، با آگاهی، در روز به اجرا درآمدن این قانون یا بعد از آن اقدام به سرمایه گذاری ۴۰ میلیون دلاری یا بیش از آن کرده است (یا هر ترکیبی از سرمایه گذاری‌های حداقل ۱۰ میلیون دلاری که در ظرف ۱۲ ماه ۴۰ میلیون دلار یا بیش از آن شود) که به طور مستقیم و به میزان قابل ملاحظه‌ای به افزایش توانایی لیبی در توسعه منابع نفتی کمک کند.

ب- اشخاصی که مجازات‌های علیه آنها اعمال می‌شود.

مجازات‌هایی که در بخش‌های فرعی (الف) و (ب) تشریح شد، در مورد اشخاص زیر اعمال خواهد شد:

۱- اشخاصی که به تشخیص رئیس جمهور اقدام به فعالیت‌های مندرج در بخش فرعی (الف) یا (ب) نموده‌اند.

۲- اشخاصی که به تشخیص رئیس جمهور

الف- شخص حقوقی جانشین شخصی است که در بند (۱) به آن اشاره شده؛

ب- شرکت مادر یا فرعی شخصی است که در بند (۱) به آن اشاره شد، چنانچه آن شرکت مادر یا فرعی از

روی آگاهی، اقدام به فعالیت‌هایی نموده باشد که در بند (۱) بدان اشاره شد؛ یا

پ- شرکت وابسته به شخصی که در بند (۱) بدان اشاره شد، چنانچه آن شرکت وابسته با آگاهی، اقدام به فعالیت‌هایی نموده باشد که در بند (۱) بدان اشاره شد و اگر آن شرکت در واقع نظارت شخصی باشد که در بند (۱) به آن اشاره شد، از لحاظ این قانون به اشخاص و مؤسساتی که در این بخش فرعی تعریف شده‌اند، به عنوان «شخص مورد مجازات» اشاره می‌شود.

ت- اعلان در (نشریه) فدرال رجیستر

رئیس جمهور باید ترتیبات اعلان فهرست اشخاص و مؤسسات کنونی مشمول مجازات‌های این قانون را در (نشریه) فدرال رجیستر فراهم سازد. موارد حذف و اضافه اشخاص و مؤسسات به این فهرست نیز اعلان خواهد شد.

ث- انتشار طرح‌ها

رئیس جمهور باید ترتیبات اعلان فهرست تمامی طرح‌های مهم را که به طور رسمی در بخش نفت و گاز ایران ارائه گردیده، در (نشریه) فدرال رجیستر فراهم سازد.

ج- استثنائات

رئیس جمهور ملزم نیست که مجازات‌های مندرج در بخش فرعی (الف) یا (ب) را در موارد زیر اعمال یا ادامه دهد:

۱- در مورد تهیه اقلام و خدمات دفاعی:

الف- براساس قراردادهای منعقد، اصلی و فرعی موجود از جمله اعمال اختیار در مورد کمیت تولید در جهت تأمین الزامات اساسی امنیت ملی ایالات متحده امریکا،

۱- در مورد تهیه اقلام دفاعی یا خدمات دفاعی

۱-۱- بر مبنای قراردادهای اصلی و فرعی موجود، از جمله مواردی که انتخاب می‌شود که مقدار تولید به حدی برسد که نیازمندی‌های اساسی امنیت ملی ایالات متحده تأمین شود؛

۱-۲- اگر رئیس جمهور تشخیص دهد و به صورت مکتوب اعلام کند شخصی که در غیر این صورت باید موضوع مجازات قرار گیرد، منبع اصلی صدور اقلام یا خدمات دفاعی است و این که اقلام یا خدمات دفاعی مزبور اساسی است و این که منابع دیگر به سهولت یا با زحمت معقول در دسترس نیست.

۱-۳- اگر رئیس جمهور تشخیص دهد و کتباً اعلام کند که این گونه اقلام یا خدمات براساس موافقت‌نامه‌های تولید مشترک دفاعی برای امنیت ملی ضروری است؛

۲- در مورد تهیه این گونه تولیدات، همان‌گونه که در بند ۳۰۸ (۴) قرارداد ۱۹۷۹ توافق‌نامه‌های تجاری [19 U.S.C 2518 (4)] هر کشور خارجی یا مؤسسه فرعی دولتی که طبق بند (۱) (b) 301 آن قانون [19 U.S.C 2511 (b)(1)]

۳- محصولات، تکنولوژی یا خدماتی که براساس قراردادهای منعقد قبل از تاریخی که رئیس جمهور ترتیب انتشار نام شخصی را که مورد مجازات قرار گرفته در (نشریه) فدرال رجیستر فراهم کند، تهیه شده باشد.

۳-۱- قطعات یدکی که برای تولیدات یا تولید در ایالات متحده اساسی است؛

۳-۲- قطعات تشکیل دهنده، نه تولیدات تکمیل شده‌ای که برای تولیدات یا تولید در ایالات متحده اساسی است؛

۳-۳- ارائه خدمات یا نگه‌داری معمول از تولیدات، تاحدی که منابع جایگزین دیگر به سهولت یا با زحمت معقولی در دسترس نیست.

۴- اطلاعات یا تکنولوژی که برای تولیدات یا تولید در ایالات متحده اساسی است؛

۵- داروها، وسایل پزشکی یا دیگر اقلام انسان دوستانه.

بخش ۶- شرح مجازات‌ها

مجازات‌هایی که طبق بخش ۵ علیه شخص مورد مجازات اعمال می‌شود، به قرار زیر است:

۱- کمک بانک صادرات و واردات امریکا^۱ برای صادرات به شخص مورد مجازات رئیس جمهور می‌تواند به بانک صادرات و واردات ایالات متحده دستور دهد از صدور ضمانت‌نامه، بیمه‌نامه، تمدید اعتبار، یا مشارکت در تمدید اعتبار مربوط به صدور هر نوع کالا یا خدمات به شخص مورد مجازات اجتناب کند.

۲- مجازات صادراتی- رئیس جمهور می‌تواند به حکومت ایالات متحده دستور دهد هیچ‌گونه پروانه مخصوص و هیچ‌گونه مجوز خاص یا اختیار برای صدور هر نوع کالا یا تکنولوژی به شخص مورد مجازات، بر مبنای قوانین زیر صادر و اعطا نکند:

۱-۲- قانون ۱۹۷۹ مدیریت صادرات؛

۲-۲- قانون کنترل صدور تسلیحات؛

۳-۲- قانون ۱۹۵۴ انرژی هسته‌ای؛

۴-۲- هر قانون دیگری که بررسی و تصویب قبلی حکومت ایالات متحده را به عنوان شرط صدور یا صدور مجدد کالا و ارائه خدمات را ضروری می‌شمارد.

۳- وام از مؤسسات مالی ایالات متحده: حکومت ایالات متحده می‌تواند ارائه وام و هرگونه اعتبار به میزان بیش از ۱۰ میلیون دلار طی ۱۲ ماه توسط هر مؤسسه مالی امریکا به شخص مورد مجازات را ممنوع کند، مگر آن که آن شخص در زمینه کاهش آلام انسانی فعالیت کند و وام‌ها، یا اعتبارات به منظور چنین فعالیت‌هایی اعطا شده باشد.

۴- ممنوعیت‌هایی علیه مؤسسات مالی: ممنوعیت‌های زیر را می‌توان علیه شخص مورد مجازات که یک مؤسسه مالی است، اعمال کرد:

۴-۱- منع تعیین به عنوان معامله گراولیه: هیئت امنای سیستم فدرال رزرو یا بانک فدرال رزرو نیویورک، هیچ‌کدام نمی‌توانند این دسته از مؤسسات مالی را به عنوان معامله گراولیه اوراق بدهی حکومت امریکا تعیین نموده و یا اگر پیش‌تر به عنوان معامله گراولیه تعیین شده‌اند، به آنها اجازه ادامه فعالیت دهند.

۴-۲- منع خدمات به عنوان امانت‌دار و جوه دولتی: این‌گونه مؤسسات مالی نباید به عنوان کارگزار حکومت ایالات متحده عمل کنند یا اموال حکومت امریکا در نزد آنها به ودیعه گذارده شود. اعمال هر یک از مجازات‌ها طبق بند فرعی (الف) یا (ب) باید به عنوان یک مجازات جهت برآورده ساختن موارد بخش ۵ و اعمال هر دو مجازات باید به عنوان ۲ مجازات جهت دستیابی به اهداف موارد بخش ۵ در نظر گرفته شود.

۵- مجازات خرید: حکومت ایالات متحده نباید هیچ نوع اقلام یا خدماتی را از شخص مورد مجازات خریداری نموده یا هیچ نوع قرارداد خرید با وی منعقد کند.

۶- افزایش مجازات‌ها: رئیس جمهور می‌تواند مجازات‌هایی را طبق قانون اختیارات اقتصادی اضطراری

بین‌المللی [50 U.S.C 1701] در جهت محدود ساختن واردات از جانب شخص مورد مجازات، اعمال نماید.

بخش ۷- نظرات مشورتی

وزیر امور خارجه می‌تواند بنا به درخواست هر شخصی نظر مشورتی خود را به آن شخص، که آیا براساس این قانون فعالیت‌های پیشنهادی آن شخص موجب اعمال مجازات علیه آن می‌شود، اعلام کند. هر شخصی که با حسن نیت به چنان نظر مشورتی اعتماد کند که اعلام می‌دارد فعالیت‌های پیشنهادی آن شخص در چارچوب چنین مجازات‌هایی قرار نمی‌گیرد، سپس به چنین فعالیت‌هایی بپردازد، نباید به دلیل آن فعالیت‌ها، موضوع چنین مجازات‌هایی قرار بگیرد.

بخش ۸- لغو مجازات‌ها

الف- ایران: الزام قانونی طبق بخش ۵ (الف) برای اعمال مجازات علیه ایران وقتی دیگر فاقد قوت قانونی خواهد بود که رئیس جمهور تشخیص دهد و به کمیته‌های ذی‌ربط کنگره اطلاع دهد که ایران:

۱- از تلاش‌های خود برای طراحی، تولید، توسعه، ساخت یا دسترسی به:

الف- ادوات انفجار هسته‌ای یا مواد و تکنولوژی مربوط به آن؛

ب- تسلیحات شیمیایی و بیولوژیکی؛

پ- موشک‌های بالستیک و تکنولوژی پرتاب موشک بالستیک دست برداشته؛ و

۲- از فهرست کشورهای خارجی شده است که حکومت‌های‌شان از لحاظ بخش ۶ (د) قانون ۱۹۷۹ مدیریت صادرات، بارها به فعالیت‌های تروریسم بین‌المللی کمک کرده‌اند.

ب- لیبی: الزام قانونی طبق بخش ۵ (ب) برای اعمال مجازات علیه لیبی وقتی دیگر فاقد قوت قانونی خواهد بود که رئیس جمهور تشخیص دهد و به کمیته‌های ذی‌ربط کنگره اطلاع دهد که لیبی الزامات قطعنامه‌های ۷۳۱، مورخ ۲۱ ژانویه ۱۹۹۲، ۷۴۸، مورخ ۳۱ مارس ۱۹۹۲ و ۸۸۳، مورخ ۱۱ نوامبر ۱۹۹۳ شورای امنیت سازمان ملل متحد را برآورده ساخته است.

بخش ۹- مدت مجازات‌ها، اختیارات رئیس جمهور برای لغو مجازات‌ها

۱- تعویق مجازات‌ها

۱-۱- مشورت: در صورتی که رئیس جمهور تصمیم مندرج در بخش ۵ بند (الف) یا (ب) را در مورد شخص بیگانه اتخاذ کند کنگره از وی می‌خواهد که بی‌درنگ با حکومتی که واجد صلاحیت اصلی بر آن شخص بیگانه است، از لحاظ اعمال مجازات‌ها بر مبنای این قانون، به مشورت بپردازد.

۱-۲- اقدامات حکومت واجد صلاحیت: به منظور به انجام رساندن مشورت‌های مقرر در بند (۱) با حکومت ذی‌ربط، رئیس جمهور می‌تواند طبق این قانون اعمال مجازات‌ها را به مدت ۹۰ روز به تعویق اندازد. رئیس جمهور به دنبال مشورت‌های مزبور باید بی‌درنگ مجازات‌ها را به اجرا بگذارد، مگر آن که تشخیص دهد و به کنگره نیز اطلاع دهد که حکومت (واجد صلاحیت) برای خاتمه بخشیدن به درگیری شخص بیگانه در فعالیت‌هایی که منجر به تشخیص رئیس جمهور بر مبنای بخش ۵ (الف) یا (ب) در مورد آن شخص شده بود، اقدامات مشخص و مؤثری، از جمله اعمال جریمه‌های متناسب به حسب وضعیت، را اتخاذ کرده است.

۱-۳- تعویق اضافی اعمال مجازات‌ها: رئیس جمهور می‌تواند اعمال مجازات‌ها را برای مدت ۹۰ روز دیگر به

تعویق اندازد، مشروط بر این که تشخیص دهد و به کنگره اطلاع دهد که حکومت واجد صلاحیت اصلی بر شخص مربوط در جریان اتخاذ اقدامات مندرج در بند ۲ می باشد.

۴-۱- گزارش به کنگره: رئیس جمهور ظرف حداکثر ۹۰ روز پس از تشخیص خود در چارچوب بخش ۵ (الف) یا (ب) باید به کمیته های ذی ربط کنگره گزارشی درباره وضعیت مشورت هایش با دولت خارجی مورد بحث در این بخش فرعی و مبنای هرگونه تشخیص براساس بند ۳ تسلیم کند.

۲- مدت مجازات ها

مجازات های مندرج در بخش ۵ به ترتیب زیر به قوت خود باقی خواهد بود:

۲-۱- به مدت حداقل دو سال از تاریخ اعمال؛

۲-۲- تازمانی که رئیس جمهور تشخیص دهد و به کنگره اطلاع دهد شخص مورد مجازات دیگر در اموری که منجر به اعمال مجازات شده است، فعالیت ندارد و رئیس جمهور مطمئن شود که این شخص از روی آگاهی در آینده درگیر چنین فعالیت هایی نخواهد شد. استثنائاً در این صورت این مجازات ها حداقل یک سال ادامه خواهند یافت.

۳- لغو مجازات ها توسط رئیس جمهور

۳-۱- اختیارات: رئیس جمهور می تواند الزام مندرج در بخش ۵ برای اعمال مجازات یا مجازات ها علیه شخص مندرج در بخش ۵ (پ) را لغو کند و می تواند مجازات یا مجازات های تمدید شده طبق بخش فرعی (ب) را خاتمه بخشد؛ مشروط بر این که ۳۰ روز یا بیشتر از تشخیص او و گزارش وی به کمیته های ذی ربط کنگره مبنی بر این که استفاده از اختیاراتش برای چنین لغوی که برای منافع ملی امریکا اهمیت دارد، گذشته باشد.

۳-۲- محتوای گزارش: هر گزارشی طبق بند (۱) شامل استدلال مشخص و مفصل در مورد تشخیص طبق بند (۱) خواهد بود، از جمله:

۳-۲-۱- تشریح رفتاری که منجر به حصول چنین تشخیصی طبق بخش ۵ (الف) یا (ب) بسته به مورد، شده است.

۳-۲-۲- در مورد شخص خارجی باید تلاش هایی را تشریح کند که به منظور تضمین همکاری حکومت واجد صلاحیت اصلی بر شخص مورد مجازات جهت خاتمه دادن یا در صورت اقتضا، جبران آن دسته از فعالیت ها که منجر به چنین تشخیصی شده، بر مبنای بخش ۵ (الف) یا (ب) بسته به مورد صورت گرفته است.

۳-۲-۳- ارائه برآوردی از اهمیت

الف- تأمین اقلامی که در بخش ۵ (الف) در خصوص توان ایران در توسعه منابع نفتی شرح آن رفت؛

ب- تأمین اقلامی که در بخش ۵ (ب) (۱) در مورد توانایی لیبی مندرج در زیر بند (الف) یا (ب) (پ) بخش ۵ (ب) (۱) یا سرمایه گذاری که در بخش ۵ (الف) یا (ب) (۲) در مورد توان لیبی در توسعه منابع نفتی آن کشور شرح آن رفت.

۳-۲-۴- گزارشی از برخورد امریکا در مواردی که شخص درگیر فعالیت های دیگری که مشمول بخش ۵ (الف) یا (ب) می باشد، ارائه کند.

ج- تأثیر گزارش مربوط به لغو مجازات ها: اگر رئیس جمهور براساس بند (۱) در مورد لغو مجازات ها در خصوص شخص مورد مجازات به موجب بخش ۵ (پ) گزارشی ارائه کند، مجازات های مندرج در

بخش ۵ (الف) یا (ب) نباید بر آن شخص مورد مجازات در دوران ۳۰ روزه که در بند (۱) به آن اشاره شده، اعمال گردد.

بخش ۱۰- گزارش های لازم

الف- ارائه گزارش درباره برخی اقدامات بین المللی

رئیس جمهور باید قبل از انقضای ۶ ماه از تاریخ تصویب این قانون و بعد از آن، هر ۶ ماه یک بار طی گزارشی به کمیته های ذی ربط کنگره تشریح کند که:

۱- رئیس جمهور در جهت بسیج مبارزه چند جانبه برای ترغیب همه کشورها به اعمال فشار علیه ایران، به منظور متوقف ساختن برنامه های تسلیحات هسته ای، شیمیایی، بیولوژیکی و موشکی و حمایت این کشور از اقدامات تروریسم بین المللی، چه تلاش هایی انجام داده است.

۲- رئیس جمهور برای ترغیب دیگر حکومت ها به این که از ایران بخواهند حضور دیپلمات ها و نمایندگان دیگر نهادهای حکومتی، نظامی یا شبه حکومتی خود را کاهش دهد و دیپلمات ها یا نمایندگان دولت ایران را که در اشغال سفارتخانه آمریکا در تهران در ۴ نوامبر ۱۹۷۹ یا به دنبال آن در نگهداری گروگان های ایالات متحده برای ۴۴۴ روز مشارکت داشته اند، اخراج کنند، چه اقدامی به عمل آورده است.

۳- تا چه حد آژانس بین المللی انرژی اتمی به طور مرتب از تمام تأسیسات هسته ای، از جمله آن دسته از تأسیساتی که در حال حاضر در دست ساخت می باشد، بازدید می کند.

۴- ایران چگونه از دیپلمات های ایران و نمایندگان دیگر نهادهای حکومتی، نظامی یا شبه حکومتی ایران در جهت پیشبرد اقدامات تروریستی یا توسعه یا ادامه برنامه های تسلیحات هسته ای، شیمیایی، بیولوژیکی و موشکی استفاده می کند.

ب- گزارش های دیگر

رئیس جمهور باید تضمین نماید که موارد زیر به طور مرتب به کنگره گزارش شود:

۱- توانایی هسته ای و دیگر توانایی های نظامی ایران، همان گونه که بر مبنای بخش ۶۰۱ بند (الف) قانون ۱۹۷۸ مربوط به عدم گسترش سلاح های هسته ای و بخش ۱۶۰۷ قانون اجازه دفاع ملی برای سال مالی ۱۹۹۳ ضروری دانسته شده است؛

۲- حمایت ایران از فعالیت های تروریسم بین المللی که به عنوان بخشی از گزارش سالانه وزارت امور خارجه درباره تروریسم بین المللی می باشد.

بخش ۱۱- تصمیمات غیر قابل پژوهش

تصمیم به اعمال مجازات ها بر مبنای این قانون در هیچ دادگاهی قابل پژوهش نخواهد بود.

بخش ۱۲- استثنا در خصوص برخی فعالیت ها

هیچ موردی در خصوص فعالیت های مشمول الزامات گزارش دهی زیر عنوان ۵ قانون ۱۹۴۷ مربوط به امنیت ملی قابل اجرا نخواهد بود.

بخش ۱۳- تاریخ اجرا و خاتمه

الف- تاریخ اجرا: این قانون از روز تصویب به مورد اجرا در خواهد آمد.

ب- خاتمه: این قانون پنج سال پس از روز تصویب قوت قانونی خود را از دست خواهد داد.

بخش ۱۴- تعاریف

آن گونه که در این قانون به کار رفته است:

۱- اقدام تروریسم بین‌المللی: اصطلاح اقدام تروریسم به عملی اطلاق می‌شود که:

۱-۱- برای جان انسان خشونت‌آمیز یا خطرناک باشد و ناقض قوانین جزائی ایالات متحده یا هر کشوری دیگری باشد یا این که از تکاب آن در حوزه صلاحیت ایالات متحده یا هر کشور دیگری جرم جنایی محسوب شود؛

۱-۲- ظاهراً با اهداف زیر صورت گیرد:

۱-۲-۱- ایجاد ارباب و وحشت و فشار بر اشخاص غیر نظامی؛

۱-۲-۲- اعمال نفوذ بر سیاست حکومت از طریق ارباب و فشار؛

۱-۲-۳- تأثیرگذاری بر رفتار حکومت از طریق سوء قصد یا آدم‌ربایی.

۲- کمیته‌های ذی‌ربط کنگره: اصطلاح «کمیته‌های ذی‌ربط کنگره» به معنای کمیته مالی، کمیته بانکی، مسکن و امور شهری و کمیته روابط خارجی سنا، کمیته امور مالی، کمیته بانکداری و خدمات مالی و کمیته روابط بین‌الملل مجلس نمایندگان می‌باشد.

۳- اجزای تشکیل‌دهنده: این اصطلاح به معنایی است که در بخش ۱۱ الف (ث) (۱) قانون سال ۱۹۷۹ مدیریت صادرات [50 U.S.C.APP 2410 a (e)(1)] به کار رفته است.

۴- توسعه و گسترش: توسعه یا گسترش منابع نفتی، به معنای اکتشاف، استخراج و پالایش یا انتقال منابع نفتی از طریق لوله می‌باشد.

۵- مؤسسات مالی: اصطلاح مؤسسات مالی شامل موارد زیر است:

۵-۱- مؤسسات سپرده‌پذیر (همان‌گونه که در بخش ۳ (پ) (۱) قانون بیمه سپرده فدرال تعریف شده است) از جمله یک شعبه یا نمایندگی یک بانک خارجی (همان‌گونه که در بخش ۱ (ب) (۷) قانون بانکداری بین‌المللی ۱۹۷۸ تعریف شده است)؛

۵-۲- مؤسسه اعتباری؛

۵-۳- شرکت وثیقه‌گذاری از جمله شرکت واسطه یا معامله‌گر؛

۵-۴- شرکت بیمه از جمله نمایندگی بیمه یا بیمه‌گر؛

۵-۵- هر نوع شرکت دیگری که خدمات مالی ارائه کند.

۶- کالای تمام شده: دارای معنایی است که در بخش ۱۱ الف (ث) (۲) قانون سال ۱۹۷۹ مدیریت صادرات [50 U.S.C.APP 2410 oa (e)(2)] به کار رفته است.

۷- شخص بیگانه به معنی زیر به کار رفته است:

۷-۱- فردی که شخص امریکایی نیست یا به صورت قانونی برای اقامت دائم در امریکا پذیرفته نشده؛ یا

۷-۲- بنگاه، شرکت، یا دیگر مؤسسات غیرحکومتی که شخص امریکایی نیستند.

۸- کالا و تکنولوژی: دارای معنایی است که در بخش ۱۶ قانون سال ۱۹۷۹ مدیریت صادرات [50 U.S.C.APP 2415] به کار رفته است.

۹- سرمایه‌گذاری: اصطلاح «سرمایه‌گذاری» به معنای فعالیت‌های زیر می‌باشد، مشروط بر این که این

فعالیت‌ها به دنبال توافق یا حقوقی که بر مبنای آن توافق اعطا می‌شود، اجرا گردد، و آن توافقی است که با حکومت ایران یا مؤسسه غیرحکومتی در ایران یا حکومت لیبی یا مؤسسه غیرحکومتی در لیبی در روز تصویب این قانون یا پس از آن تاریخ صورت می‌گیرد:

۹-۱- انعقاد یک قرارداد که شامل مسئولیت توسعه منابع نفتی واقع در ایران یا لیبی می‌باشد (بسته به مورد) یا انعقاد قرارداد به منظور نظارت کلی و تضمین اجرای چنین قراردادی توسط شخص دیگر؛

۹-۲- خرید سهام مالکیت، شامل حق بهره در همان طرح توسعه؛

۹-۳- انعقاد قرارداد به منظور مشارکت در حق امتیاز، درآمد یا سود در همان طرح توسعه، بدون توجه به نوع مشارکت.

۱۰- «ایران» هر کارگزاری یا کارگزاری‌های تابع این دولت را دربر می‌گیرد.

۱۱- دیپلمات‌ها و دیگر نمایندگان حکومت ایران و نهادهای ارتشی و شبه حکومتی ایران شامل کارمندان، نمایندگان یا نهادهای وابسته به نهادهای زیر می‌باشد:

۱۱-۱- وزارت امور خارجه؛

۱۱-۲- وزارت اطلاعات؛

۱۱-۳- سپاه پاسداران؛

۱۱-۴- جهادسازندگی؛

۱۱-۵- نیروهای قدس؛

۱۱-۶- وزارت کشور؛

۱۱-۷- بنیاد مستضعفان و جانبازان؛

۱۱-۸- بنیاد نیوت؛

۱۱-۹- بنیاد پانزده خرداد؛

۱۱-۱۰- بنیاد شهید؛

۱۱-۱۱- سازمان تبلیغات اسلامی؛

۱۱-۱۲- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

۱۲- لیبی، هر کارگزاری یا کارگزاری‌های تابع این دولت را در بر می‌گیرد.

۱۳- ادوات انفجار هسته‌ای: ادوات انفجار هسته‌ای به معنای هرگونه ادوات سوار شده و یا سوار نشده می‌باشد، که به منظور رهاشدن آنی مقداری انرژی هسته‌ای از مواد هسته‌ای ویژه (که در بخش ۱۱ قانون ۱۹۵۴ انرژی اتمی شرح آن رفته است) طراحی شده باشد که بیشتر از مقدار انرژی است که از انفجار یک پوند تی.ان.تی حاصل می‌شود.

۱۴- شخص، شخص به معنای:

۱۴-ا- یک شخص حقیقی؛

۱۴-ب- شرکت، اتحادیه تجاری، مشارکت، انجمن، تراست، هر مؤسسه، سازمان یا گروه غیرحکومتی یا هر مؤسسه حکومتی که به عنوان شرکت تجاری عمل می‌کند، می‌باشد؛

۱۴-۳- هر مؤسسه جایگزین یا مؤسسه‌ی که در بند فرعی (ب) شرح آن رفت.

۱۵- منابع نفتی: «منابع نفتی» شامل نفت و گاز طبیعی می‌باشند.

۱۶- ایالات با ایالات متحده: «ایالات متحده» یا «ایالات» به معنای چند ایالت، ناحیه کلمبیا، مشترک‌المنافع پرتوریکو، مشترک‌المنافع جزایر شمالی ماریان، ساموای امریکا، گوام، جزایر ویرجین و دیگر سرزمین‌ها یا مستملکات ایالات متحده می‌باشد.

۱۷- شخص ایالات متحده: «شخص ایالات متحده» به معنای:

الف- شخص حقیقی است که شهروند ایالات متحده یا فردی است که تابعیت دائمی ایالات متحده را دارد؛
ب- شرکت یا سایر مؤسسات حقوقی که تحت قوانین ایالات متحده، هر ایالت یا سرزمین وابسته به آن یا ناحیه کلمبیا تشکیل شده باشد، یا چنانچه اشخاص حقیقی که در بند فرعی (الف) شرح آن رفت، مستقیم یا غیرمستقیم مالک بیش از ۵۰ درصد موجودی واریز نشده یا سایر منافع حاصل در این مؤسسه حقوقی باشند.

اصلاح عنوان این قانون: «قانون اعمال مجازات‌ها بر اشخاصی که مستقیماً اقدام به سرمایه‌گذاری‌های مشخص نموده که به افزایش توان ایران و لیبی در توسعه منابع نفتی کمک می‌نماید و اعمال مجازات‌ها بر اشخاصی که اقلام و ویژه‌ای را صادر می‌کنند که توان تسلیحاتی لیبی را تقویت نموده و به توسعه منابع نفتی این کشور و حصول سایر اهداف کمک می‌کنند».

۴- مخالفان تحریم جمهوری اسلامی

الف- ارزیابی نظرات موافق و مخالف

هنگامی که سخن از تحریم به میان می‌آید معمولاً از ابتدای تصویب تحریم‌ها شمار مخالفان تحریم بسیار بیشتر از تحریم بوده است. معمولاً موافقان به نحوی با دولت کنگره امریکا یا گروه‌های ذی‌نفوذ وابسته به صهیونیسم مرتبط بوده‌اند، لذا در دیدگاهی کلی موافقان صرفاً اعضای دولت یا کنگره یا وابسته به آنها بوده و مضافاً رژیم اسرائیل نیز حامی سرسخت تحریم‌هاست. بنابراین بیشترین موافقان را باید در درون کشور امریکا جستجو کرد که تحلیل آن نیز خواهد آمد. اما اگر ارزیابی کلی از مسئله تحریم و مهار دو جانبه به طور کلی داشته باشیم، چهار نگرش متفاوت به مسئله وجود دارد^۱ که تمام آنها به طور خلاصه به شرح زیر می‌باشند:

۱- سیاست موفق: طرفداران مهار ایران به طور عمده در دستگاه‌های بوروکراتیک امریکا قرار دارند و از وحدت و یکپارچگی برخوردار نیستند. از جمله آنها که موافق تحریم هستند کریستوفر، ویلیام پری، داماتو، گیلمن، پاتریک کلاوسون و پیترادمن هستند که به ترتیب در دولت، کنگره و مراکز دانشگاهی اشتغال دارند مهم‌ترین استدلال این گروه در لزوم مهار و برقراری تحریم‌ها به شرح زیر هستند:

۱-۱- مهار دوگانه به سیاست خارجی امریکا در قبل ایران نظم و سامان بخشیده است و آن را دقیقاً براساس وضعیت قدرت بین‌المللی امریکا و چگونگی حضور امریکا در منطقه خاورمیانه و خلیج فارس و شرایط ایران منسجم کرده است. در این سیاست مجموعه‌ای از نیت‌ها و توانایی‌های ایران به طور یک‌جا ارزیابی شده و به این نتیجه دست یافته شده که به خاطر خطر ناک بودن نیت‌های ایران باید توانایی‌های این کشور رو به تحلیل و تضعیف رود و لذا هر آنچه به ایران قدرت می‌بخشد باید از این کشور دور نگاه داشته شود؛

۱. سیدمحمد کاظم سجادیپور، ارزیابی مهار دوگانه، چهار نگاه متفاوت، مجله سیاست خارجی، سال ۱۱، شماره ۱، بهار ۱۳۷۶.

- ۱-۲- سیاست مهار به طور تدریجی توانسته درآمدهای ایران را کمتر کند. خریدهای نظامی ایران آنچنان که این کشور در ۵ سال پیش مدنظر داشت عملی نیست؛
- ۱-۳- هدف امریکا جلوگیری از ظهور ایران به عنوان یک منطقه‌ای بوده و لذا امکانات استراتژیک و بلندمدتی که موقعیت منطقه‌ای ایران از طریق آنها، جایگاه برتری می‌یافت، سلب شده و فشارهای امریکا فضای مناسب این امکان را بر هم زده یا به تأخیر انداخته است؛
- ۱-۴- سیاست مهار باعث جلوگیری از سرمایه‌گذاری در صنایع نفتی ایران شده و با توجه به کهنه بودن چاه‌ها و ممانعت در امر سرمایه‌گذاری در صنایع نفتی ایران، در آینده ایران نه تنها برای تولید و فروش نفت با مشکل روبه‌رو خواهد شد بلکه به واردکننده نفت تبدیل خواهد گشت؛
- ۱-۵- ایجاد تفاهم بین دولت و کنگره در خصوص سیاست مهار یکی از دستاوردهای این سیاست است. تعداد آرای مثبت به لایحه تحریم‌های ثانویه در سنا و نبودن رأی منفی شاهدهی براین مدعاست؛
- ۱-۶- اجرای کامل و مؤثر مهار ایران به ۵ تا ۱۰ سال دیگر احتیاج دارد و اثرات سیاست‌ها در آن زمان بیشتر مشهود خواهد گردید.
- ۲- سیاست شکست‌خورده: در بین مقامات ایرانی تصویری کاملاً متفاوت از تصویر اول از عملکرد مهار و تحریم ارائه می‌شود:
- ۲-۱- سیاست مهار از نظر هدف تحریم نفتی ایران شکست خورده است. ایران هیچ‌گونه مشکلی در زمینه صدور و فروش نفت نداشته و نخواهد داشت و حتی درآمدهای نفتی ایران بیشتر از گذشته شده است؛
- ۲-۲- عدم حمایت اروپا و ژاپن از سیاست تحریم نشانگر شکست این سیاست است به علاوه اعلام تحریم ایران اعتبار خاصی به وجهه ایران در بین کشورهای جهان سوم و مسلمان بخشیده است؛
- ۲-۳- تحریم‌ها پدیده تازه‌ای نیست و نبوده و اعلام تحریم‌ها تداوم حرکت‌های قبلی امریکا علیه می‌باشد؛
- ۲-۴- تحریم‌ها اثرات مثبتی برای ایران در برداشته و باعث توجه به جنبه‌های گوناگون تولیدات داخلی و تقویت ساختار صنایع داخلی گردیده است؛
- ۲-۵- همه مردم با سیاست‌های امریکا مخالف و حتی برخی از گروه‌های مخالف و ضدانقلابی خارج از کشور هم مجبور به موضع‌گیری علیه امریکا شده‌اند؛
- ۲-۶- ایران توانسته اثرات تحریم، به ویژه در زمینه کاهش ارزش ریال و نرخ ارز را کنترل کند. برخی ناظران بین‌المللی نیز به موضوعات بالا پرداخته‌اند.
- ۳- سیاست معیوب: نگاه سوم بیشتر بین محافل علمی و تحقیقاتی کشورهای غربی به ویژه امریکایی است و بیشتر آنها دیدگاهی انتقادی دارند، افرادی نظیر برزینسکی، اسکوکرافت و غیره استدلال‌های زیر را ارائه کرده‌اند:
- ۳-۱- ایران و امریکا منافع مشترکی در خلیج فارس، آسیای مرکزی، قفقاز، عراق و افغانستان دارند. اشتراک بین ایران و امریکا بیشتر از تضاد منافع آنهاست؛
- ۳-۲- سیاست مهار دوگانه غیرعملی است. نمی‌توان بدون استفاده از ایران، عراق و بدون استفاده از عراق، ایران را مهار کرد. سیاست تعادل قوا عملی‌ترین سیاست بوده و هست؛
- ۳-۳- سیاست مهار ایران ممکن است فراهم‌کننده برخورد نظامی امریکا و ایران شود؛
- ۳-۴- استدلال‌های امریکا برای لزوم فشار به ایران چندان با مجموعه رفتاری ایران هماهنگی ندارد. ایران

در چند سال گذشته در مجموع در سیاست خارجی خود با ملاحظه و حسابگری برخورد کرده و سعی داشته که سیاستی مبتنی بر صلح و آرامش در منطقه دنبال کند. فشار امریکا بر عکس در صدد تحریک امریکا به تندروی است؛

۳-۵- سیاست مهار ایران، در عمل باعث شده که رشد و توسعه اقتصادی آسیای مرکزی و قفقاز به تعویق افتد و دچار بن‌بست شود و همچنین سیاست مهار ایران در خلیج فارس نگرانی کشورهای دوست امریکا را دربر داشته است و دوستان امریکا در خلیج فارس می‌گویند که در صورت درگیری بین امریکا و ایران آنها قربانی اصلی خواهند بود.

۳-۶- روابط اروپا و امریکا دچار مشکل شده و امریکا متهم به یک‌جانبه‌گرایی گردیده است و این به نفع منافع امریکا نیست؛

۳-۷- شرکت‌های امریکایی، به ویژه در صنایع نفتی ضرر می‌بینند و جای آنها را شرکت‌های اروپایی می‌گیرند؛

۳-۸- این سیاست بر اساس منافع اسرائیل و نه امریکا پایه‌گذاری شده و اسرائیل هدف خود را از طریق امریکا به پیش می‌برد؛

۴- سیاست جدی: جانب‌داران این دیدگاه به طور عمده از سوی کارشناسان طرفدار ایران در امریکا ارائه می‌شود. مهم‌ترین نکات مطرح شده به شرح زیر است:

۴-۱- سیاست مهار برگرفته از سیاست مهار شوروی است و لذا در مقایسه با آن سیاست باید شناخته شود؛
۴-۲- سیاست مهار تدریجی، دراز مدت و جدی است. در صورت تداوم با استفاده از ابزارهای مختلف، برنامه محدود کردن فضای تنفس بین‌المللی ایران، پرهزینه کردن زندگی داخلی و خارجی ایران و تضعیف قدرت منطقه‌ای این کشور دنبال خواهد شد؛

۴-۳- به نظر می‌رسد که نگرانی‌های امریکا در مورد ایران به ویژه در زمینه توان نظامی با جدیت طرح می‌شود؛

۴-۴- تاریخ کشورهایی که امریکا با آنها مسئله داشته نشان می‌دهد که تداوم در سیاست‌های امریکا وجود داشته و سهل و آسان این کشورها را به حال خود رها نمی‌کند؛

۴-۵- نمی‌توان تمام مسائل ایران و امریکا را فقط از چشم‌انداز منافع اسرائیل نگریست باید به تفاوت منافع امریکا و اسرائیل نیز نگریست؛

۴-۶- به رغم ادعاهای ظاهری برخی از طرفداران امریکایی مهار ایران، ارزش استراتژیک ایران برای امریکا کم نشده است؛

۴-۷- سیاست مهار ایران با عراق متفاوت است و تفاوت در امکان گفتگوهاست؛

۴-۸- نمی‌توان منافع اقتصادی امریکا را از منافع سیاسی این کشور جدا کرد مانند قضیه کونکوکی سیاست امریکا منافع اقتصادی را کنار گذاشت؛

۴-۹- ایران موضوعی نیست که امریکا و اروپا بر سر آن با یکدیگر نزاع جدی داشته باشند. اختلاف نظر آنها در چارچوب روابط دیپلماتیک قابل اداره می‌باشد؛

۴-۱۰- در مقابله با سیاست مهار باید مجموعه‌ای ترکیبی از انواع روش‌ها را با حزم به کار گرفت و به برخورد مقطعی اکتفا ننمود.

اینها مجموعه‌ای از نگرش کلی موافقان و مخالفان نسبت به مسئله تحریم بود که در قالب کامل عنوان شد. لذا با توجه به مسائل مذکور در بخش بعدی مثال‌های مستند و عینی از برخورد جهانی، منطقه‌ای و داخلی امریکا را درج می‌نماییم.

ب- مخالفان جهانی تحریم

مخالفان جهانی تحریم به طور رسمی و غیررسمی اظهار نظرهای بسیاری راجع به تحریم کرده‌اند که مجال نقل همه آنها در این نوشتار نیست و به ذکر برخی از مهم‌ترین واکنش‌های دولتی اشاره می‌شود.

فرانسه: «اگر شرکت‌های فرانسوی به طور مستقیم تحت تأثیر چنین اقداماتی قرار گیرند، فرانسه باید فوراً دست به اقدامات تلافی‌جویانه بزند». ژاک شیراک ۷ اوت ۱۹۹۷.

آلمان: «به عقیده ما مذاکره با ایران و مخالفت با ایراد اتهامات به ایران مؤثرتر می‌باشد من معتقدم که برخی از اقدامات امریکا ریشه در مبارزات انتخاباتی در آنجا دارد. این اقدامات برای اروپا قابل قبول نیست. ما با امریکا در مورد بسیاری از مسائل توافق داریم. در مورد رفتار با ایران دیدگاه ما با امریکا تفاوت دارد». کلاوس کینکل، وزیر خارجه آلمان، ۶ اوت ۱۹۹۶.

انگلیس: «ما با اهداف کنگره در جنگ نیستیم، ولی به شدت با ابزاری که آنها به کار می‌برند مخالفیم. هیچ کشوری حق ندارد به شرکت‌های کشور دیگر بگوید که با کشور ثالث چه رفتاری را باید در پیش بگیرد»، مالکم ریفکیند، ۲۹ مه ۱۹۹۶.

«ما نمی‌توانیم فشار امریکا بر متحدان خود در خصوص اعمال تحریم‌ها و تهدید به مجازات اجباری شرکت‌هایی که با این کشورها در بخش نفت و گاز فعالیت می‌کنند را بپذیریم. (وزیر خارجه انگلیس، ۵ اوت ۱۹۹۶).

ژاپن: «جای تأسف است که امریکا لایحه‌ای را قانونی نموده که در ورای مرزهایش اعمال کند. ژاپن مصرانه از امریکا خواستار تجدیدنظر در این قانون است». هیروشی هاشیموتو، سخنگوی وزارت خارجه ژاپن، ۷ اوت ۱۹۹۶.

روسیه: «وضع قانونی فرامرزی برخلاف قوانین بین‌المللی می‌باشد. این لایحه موجب تقویت ثبات در خاورمیانه نگردیده و کمکی به مبارزه علیه تروریسم نخواهد کرد. ولادیمیر آندره اف، سخنگوی وزارت خارجه روسیه ۶ اوت ۱۹۹۶.

چین: تحریم‌ها با قوانین مورد قبول جهانی در خصوص روابط بین‌المللی مطابقت نداشته و به حل و فصل مشکلات کمک نخواهد کرد... مشکلات میان کشورها را باید بر مبنای احترام متقابل و از طریق گفت‌وگو و مشاوره در یک شرایط برابر حل و فصل نمود. هیچ کشوری نباید به اعمال تحریم متوسل شده یا برای حل مشکلات فشار وارد کند». شن گوفانگ، سخنگوی وزارت خارجه چین، ۷ اوت ۱۹۹۶.

«امریکا به تنهایی موضع گرفته و محکوم است و دست به اقدامات مداخله‌جویانه زده و به بهانه ضدیت با تروریسم خود را به دیکتاتور امور سیاسی و اقتصادی جهان تبدیل نموده است. وضع قانونی ورای قوانین بین‌المللی نشانگر ایدئولوژی نفوق‌طلبانه و استکبار شدید امریکا می‌باشد». سین هوا، آژانس خبری دولتی چینی، ۸ اوت ۱۹۹۶.

هلند: «هلند از تحریم‌ها خشنود نیست و با تحریم‌های امریکا در خارج از قلمرو و سرزمین آن مخالف

است». وزیر اقتصاد هلند، ۹ اوت ۱۹۹۶.

کانادا: «امریکا مانند هر کشور دیگری حق دارد تا سیاست خود را اعمال کند. ولی حق تعیین خط‌مشی برای سایر کشورها از طریق وضع قانون و مجازات یا تنبیه سایر شهروندان را ندارد». لیوداکس ورتسی، وزیر خارجه کانادا، ۷ اوت ۱۹۹۶.

«وضع این قانون و رای مرزی توسط امریکا یک بار دیگر نشان داد که امریکا تلاش دارد تا به متحدان خود خط‌مشی تجاری را دیکته کند. کانادا از منافع خود در مقابل اجرای این چنین قوانین برون مرزی دفاع خواهد کرد». آرت اگلنون، وزیر تجارت خارجی کانادا، ۶ اوت ۱۹۹۶.

استرالیا: «این نوع برخورد از سوی امریکا اصولاً غلط است و در تأثیرات عملی آن شک وجود دارد. ما با این قانون مخالفیم و استرالیا تمامی توان خود را در مخالفت با آن به کار خواهد بست». تیم فیشر، وزیر تجارت استرالیا، ۷ اوت ۱۹۹۶.

ج - مخالفان منطقه‌ای تحریم

بازتاب منطقه‌ای

۱- کشورهای عرب

اعضای شورای همکاری خلیج فارس

برخی از دیپلمات‌های امریکایی عقیده دارند که تعدادی از کشورهای شورای همکاری خلیج فارس هنوز سیاست سابق امریکا در منطقه را که برقراری توازن قدرت بوده است، ادامه می‌دهند. کشورهای عضو شورا معتقدند که در جنگ ایران و عراق بازی با یکی علیه دیگری به طور نسبی جنگ ایران و عراق را مهار کرد. سه عضو شورا شامل قطر، بحرین و امارات معتقدند که در حال حاضر توازن قدرت به نفع ایران و عربستان برهم خورده است. این کشورها عموماً بر مبنای کمک‌های انسان‌دوستانه، خواهان تخفیف تحریم‌های سازمان ملل علیه عراق می‌باشند. به ویژه اصرار ایران بر کنترل جزیره ابوموسی در خلیج فارس که براساس قرارداد ۱۹۷۱ تحت کنترل مشترک امارات متحده و ایران قرار دارد، کشورهای عضو شورا را نسبت به خطرات بالقوه تجاوز نشده ایران، به هراس انداخته است.

کویت و عربستان خواستار تقویت روابط دیپلماتیک با ایران هستند. به نظر آنها تهران در طی جنگ خلیج فارس، مسئولانه عمل نموده است و نسبت به دست کشیدن از اهداف انقلابی خود جهت سرنگون ساختن حکومت‌های پادشاهی در خلیج فارس، تمایل نشان داده است. فعالیت‌های گروه‌های مخالف در تعدادی از کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس، که از سوی ایران حمایت می‌شوند، به طور آشکار کاهش یافته است و جنگ تبلیغاتی شدید بین ایران و عربستان نیز فروکش کرده است.

از سوی دیگر مهار دوجانبه، مسئولیت و بار سیاسی سنگینی را بردوش پادشاهی‌های خلیج فارس قرار می‌دهد. جنبه بازدارنده مهار مستلزم ادامه و گسترش حضور نظامی امریکا در منطقه است که این امر باعث افزایش و تشدید خصومت بین این کشورها از یک طرف و بغداد و تهران از طرف دیگر می‌شود. مضاف بر آن افزایش حضور نظامیان امریکا در منطقه، باعث بروز نارضایتی و ناآرامی‌های داخلی در این کشورها خواهد شد.

بی‌رغبتی این کشورها نسبت به سیاست مهار دوجانبه از سخنان دبیرکل شورای همکاری خلیج فارس

در مصاحبه‌اش استنباط می‌شود. وی اظهار داشت: «آنچه برای ما اهمیت دارد این است که این سیاست بر روی وضعیت موجود ما تأثیر نگذارد و کشورهای ما از آن متأثر نشوند».^۱

عمان

یوسف بن علوی، وزیر مشاور در امور خارجی عمان در تاریخ جمعه ۱۳۷۵/۲/۶ ضمن محکوم ساختن قانون داماتو اعلام کرد: کشورش مصمم است همکاری با تهران را تقویت کند. وی گفت: سیاست تحریم اقتصادی و اعمال فشار مسائل را حل نمی‌کند و آن را پیچیده‌تر می‌سازد. تنها راه حل مناقشات سیاسی، عقیدتی و اقتصادی، گفتگو است... قانون داماتو بر معاملات عمان با همسایه‌اش در آن سوی خلیج فارس (ایران) اثر نخواهد گذاشت.^۲

امارات متحده عربی

«ایجاد فشار جهت متقاعد ساختن جامعه جهانی کافی نیست، قلدری و تهدید دشمنان مظنون بی‌اعتبار کردن و بی‌احترامی به متحدان کار دیگری نمی‌کند».^۳

قطر

«از دامن زدن به تشنجات و ایران اتهام باید جلوگیری کرد. امریکا باید از اتخاذ تصمیمات عجولانه اجتناب ورزد».^۴

مصر

«مبارک و کلینتون در کنفرانس مشترک مطبوعاتی، نظرات متفاوتی در مورد برخورد با مشکل افزایش تروریسم ارائه دادند. مبارک معتقد بود که اعمال تحریم‌ها بر مردم می‌تواند نتیجه مطلوبی را در بر نداشته باشد. دیدگاه مبارک با رهبران اروپایی مشترک است. اختلافات آنان با امریکا در خصوص این مسئله در اجلاس G-7 که در پاریس برگزار گردید، مشخص گردید».^۵

۲- کشورهای همسایه ایران

ترکیه

ترکیه با امضای قرارداد عظیم گاز با ایران عملاً بزرگ‌ترین و اولین ضربه را به قانون داماتو وارد ساخت. ایران و ترکیه این قرارداد را یک هفته پس از وضع قانون داماتو در مورد مجازات سرمایه‌گذاری خارجی در بخش انرژی ایران به امضا رسانیدند. ارزش این توافق که طبق آن گاز طبیعی از طریق لوله‌های نفتی ایران (که احداث خواهد شد) به مدت ۲۰ سال به ترکیه ارسال خواهد شد، ۲۳ میلیارد دلار است. علاوه بر آن ترکیه در طی سال ۱۹۹۴، ۸۰۵ میلیارد دلار و در طی سال ۱۹۹۵، ۷۰۰ میلیون دلار کالا از ایران وارد نمود.

پاکستان

وزیر خارجه پاکستان: «ما تصمیم امریکا را نامناسب می‌دانیم. لازمه دستیابی به صلح و ثبات در منطقه توافق و نه چنین اقداماتی است. نزدیک‌ترین متحدان امریکا در اروپا به شدت با این سیاست مخالفند».^۶ ایران و پاکستان توافق‌نامه‌ای را جهت احداث پالایشگاه نفت به ارزش ۱/۲ میلیارد دلار نزدیک کراچی.

1. F. Gregory Gause, "The Logic of Dual Containment", *Foreign Affairs*, Vol. 73, no. 2, March/April 1994, p.60.

۲. رویترز، ۲۳ اوت ۱۹۹۶.

۳. گلف بیوز، (روزنامه یومیه امارات متحده عربی)، ۱۵ اوت ۱۹۹۶.

۴. الوطن، (روزنامه یومیه قطر)، ۱۵ اوت ۱۹۹۶.

۵. سرمقاله روزنامه مصری الاهرام به نقل از UPI، ۹ اوت ۱۹۹۶.

۶. رویترز، ۶ اوت ۱۹۹۶.

بزرگ‌ترین شهر پاکستان، به امضا رساندند. دو کشور در حال برنامه‌ریزی قرارداد ۴ میلیارد دلاری جهت احداث ۱۰۰۰ مایل (۱۶۰۰ کیلومتر) لوله‌های نفتی برای انتقال گاز ایران به پاکستان و از آنجا به هند می‌باشد.^۱

۳- آسیای مرکزی و قفقاز

قزاقستان

در ۱۰ اوت ۱۹۹۶، قزاقستان و ایران توافق‌نامه مبادله نفت را به امضا رساندند که طبق آن قزاقستان، شهرهای شمالی ایران را از نظر نفت تأمین نموده و ایران نفت را از طریق کشتی از پایگاه‌های تولید خود در خلیج فارس به جای قزاقستان خواهد داد.^۲

ترکمنستان

این کشور در میان کشورهای منطقه گسترده‌ترین و دوستانه‌ترین روابط را با جمهوری اسلامی ایران دارد. چنان‌که رئیس‌جمهور فعال این کشور، صفر مراد نیازف بیش از ۱۵ بار به کشورمان سفر نموده است. طرح انتقال گاز ترکمنستان از طریق ایران به خلیج فارس از عمده‌ترین همکاری‌های نفتی دو کشور به شمار می‌رود. نکته جالب این‌که ترکمنستان با اتخاذ سیاست بیطرفی تلاش نموده است با اکثر کشورها روابط دوستانه برقرار نماید که البته به نظر می‌رسد ایران از اولویت اول در سیاست خارجی آن کشور برخوردار باشد.

سایر کشورهای منطقه نیز از جمله تاجیکستان، قرقیزستان، ارمنستان، گرجستان و آذربایجان علی‌رغم فشارهای امریکا روابط حسنه‌ای با ایران دارند. اگرچه جمهوری آذربایجان به لحاظ نفوذ گسترده امریکا که در راستای دسترسی به منابع نفت و گاز آن کشور است تلاش نموده است از ایران و روسیه فاصله گیرد اما با این حال در این مورد نیز حتی شرکت‌های نفتی امریکایی و متخصصان و صاحب‌نظران مسائل نفتی اظهار نظر می‌نمایند که کوتاه‌ترین و امن‌ترین مسیر برای انتقال نفت و گاز جمهوری آذربایجان به بازارهای بین‌المللی ایران می‌باشد. لذا مشاهده می‌گردد که آن کشور علی‌رغم تمایلات استقلال طلبانه خود سخت به همکاری ایران و روسیه نیازمند است.

د- واکنش محافل داخلی امریکا

مواضع مقامات دولتی امریکا پیرامون تحریم ایران

بیل کلینتون رئیس‌جمهور امریکا در تاریخ ۱۳۷۵/۵/۹ طی سخنرانی در کنگره حزب دمکرات امریکا، این‌گونه برای اعمال تحریم علیه ایران زمینه‌چینی نمود. وی خطر تروریسم را بزرگ‌ترین خطری توصیف کرد که امریکا و جهان را مورد تهدید قرار داده است و افزود: تا زمانی که ایران به آموزش، حمایت و پناه دادن به تروریست‌ها ادامه می‌دهد... بهای سنگینی برای این اعمال خود خواهد پرداخت. وی موکداً از کنگره امریکا خواست که هرچه زودتر دیگر لوایحی را که او برای مبارزه با تروریسم به کنگره تسلیم کرده است به تصویب برساند.

در ۲۱ اردیبهشت ۱۳۷۵ آنتونی لیک مشاور امنیت ملی امریکا در کنفرانسی در کمیته یهودیان این کشور در واشنگتن اظهار داشت، ما به اروپایی‌ها نمی‌گوییم با ایران گفتگو نکنند ما با روش دیالوگ مخالفیم. روز اول خرداد ۱۳۷۵ کریستوفر وزیر امور خارجه امریکا در واشنگتن ضمن حمله به جمهوری اسلامی

۱. رویتر، ۲۱ اوت ۱۹۹۶.

۲. همان.

ایران، امکان گفتگو با ایران را مجدداً مطرح و اظهار داشت: ما مخالف اصل گفتگو با ایران نمی‌باشیم، ایالات متحده مدت‌هاست که آمادگی خود را برای گفتگوهای باز با نماینده معتبر دولت ایران، کسی که ما بتوانیم نگرانی‌های خود را کاملاً بازگو کنیم، اعلام کرده است.

نیکلاس برنز، سخنگوی وزارت خارجه آمریکا در تاریخ ۱۳۷۵/۵/۱۵ (روز امضای تحریم‌های ثانویه توسط کلیتون) علاقه‌مندی خود به همراهی اروپا با سیاست‌های آمریکا را چنین بیان می‌نماید: ما اتحادیه اروپایی را تشویق نموده‌ایم هیچ‌گونه اقدام تلافی‌جویانه‌ای علیه شرکت‌های آمریکایی نکنند؛ زیرا هیچ مبنای دلیلی برای این کار وجود ندارد... ما مایلیم با اروپا به عنوان یک یار و شریک همکاری کنیم، اما نمی‌خواهیم افکار عمومی دنیا به جای آن که متوجه ایران و لیبی باشد، به مباحثه اروپا و آمریکا پردازد... ما علاقه‌مندیم خشم هر دوی ما متوجه ایران شود و ایران فشار ناشی از این قانون را بیشتر از اروپاییان احساس کند...

چنان که ملاحظه می‌شود، دولت کلیتون از تبعات مخالفت اروپا و سایر قدرت‌های اقتصادی جهان بیم داشته و در صدد جلب نظر آنها بوده است. بر این اساس کلیتون در یک مصاحبه مطبوعاتی به تاریخ ۱۳۷۵/۵/۱۶ چنین اظهار داشت: آمریکا و متحدانش به رغم برخی اختلاف‌نظرها می‌توانند در زمینه مبارزه با تروریسم با یکدیگر همکاری کنند... من فکر می‌کنم که دیر یا زود کشورهای دیگر هم با ما هم عقیده خواهند شد.

آلفونس داماتو، سناتور آمریکایی ارائه‌دهنده قانون تحریم نیز در تاریخ ۱۳۷۵/۵/۱۷ این گونه ابراز امیدواری می‌کند: متوقف کردن تجارت با ایرانی‌ها و لیبیایی‌ها، به شکلی که گویی هرگز چیزی در بین نبوده، به نفع اروپاست... من فکر می‌کنم که بالاخره متحدان به ما خواهند پیوست...

همچنین سناتور دوماتو در واکنشی به مصوبه کنگره اظهار داشت: «لایحه تحریم ایران پیامی روشن و مستقیم به هرکسی است که می‌خواهد با رژیم‌های خونین ایران و لیبی داد و ستد نماید، (تجار) باید بین تجارت با آمریکا و ایران و لیبی یکی را انتخاب نمایند، موضوع به همین سادگی است».

نیکلاس برنز سخنگوی وزارت خارجه آمریکا در موضعگیری دیگری در تاریخ ۱۳۷۵/۵/۱۸ به ترغیب کشورهای اروپایی برای پیوستن به تحریم ایران مبادرت می‌نماید:

اکنون امید ما این است که پس از واکنش‌های تهاجمی اولیه اروپا، ما و اروپایی‌ها قادر باشیم با اطمینان کامل گفتگوی آرامی در این مورد داشته باشیم و ایرانی‌ها از دیدن این مباحثه بین غرب لذت نبرند... آمریکا این امکان را دارد که در صورت لزوم سیاست خود علیه ایران را به تنهایی پیاده کند... ما قطعاً روی تصمیم رئیس‌جمهور برای اجرای قانون متصرف سازد... رئیس‌جمهور آمریکا در مورد چگونگی اجرای قانون داماتو علیه شرکت‌های خارجی شخصاً قادر به تصمیم‌گیری است... قانون مذکور می‌گوید «امکان» (!) این که شرکت‌های خارجی مجازات شوند وجود دارد... ما مایلیم مشاهده کنیم که دولت‌های اروپایی اقدام‌های سختگیرانه‌تری علیه ایران انجام دهند... در این صورت این امکان برای ما وجود خواهد داشت که تحریم‌های اعمال شده علیه شرکت‌های این کشورها را کنار بگذاریم. سیاست دیالوگ انتقادی به شکست منجر گردیده است. لذا آمریکا علاقه‌مند است اروپایی‌ها تدابیر شدیدتری علیه تهران به کار گیرند... اگر آلمان سیاست گفتگوی انتقادی خویش با ایران را رها سازد، شرکت‌های آلمانی با مجازات‌های اقتصادی ما مواجه نخواهند شد... کشورهای اروپایی به دلیل آن که بیشتر از آمریکا هدف تروریسم می‌باشند، دیر یا زود به آمریکا خواهند پیوست... فشارهای شرکت‌های آمریکایی به دولت کلیتون به دلیل کنار گذاشته شدن از

بازار ایران و جایگزین شدن شرکت‌های اروپایی در بخش نفت و گاز ایران، دلیل [تصویب قانون داماتو] بوده است.

روی روث رئیس کمیته تجارت بین‌الملل مجلس نمایندگان آمریکا در تاریخ ۱۳۷۵/۵/۲۰ من مخالفت با قانون داماتو علل آن را این‌گونه تشریح می‌نماید: ما باید در کنار متحدان خود با ایران و لیبی که کشورهای جنایتکاری هستند مبارزه کنیم. اما حرکتی که در پیش گرفته‌ایم، خلاف رویه همکاری با متحدان و لذا محکوم به شکست است... اگر ما و متحدانمان به هم پشت کنیم، این ایران و لیبی خواهند بود که امتیاز می‌گیرند... با بازگشت تروریسم به آمریکا تمامی پیام‌رأی‌دهندگان به ما این است که یک کاری بکنید! و از آنجایی که ما نمی‌دانستیم چه کار کنیم به این قانون رأی دادیم... [اما] این مجازات‌های یک طرفه کاری و مؤثر نیست و علاوه بر آن سبب اختلاف بین آمریکا و متحدانش شده است... (در مورد آینده قانون داماتو) این قانون تا انتخابات نوامبر آینده غیر قابل تغییر است و در سال آینده بستگی به روابط ما با متحدان دارد...
باب دال^۱، نامزد حزب جمهوریخواه در انتخابات ریاست جمهوری آمریکا در تاریخ ۱۳۷۵/۵/۳۰ دولت کلیتون را متهم ساخت که در مقابل تروریست‌ها دچار ضعف بوه و موضع‌وی در مقابل کشورهای مظنون به حمایت از تروریسم بین‌المللی از جمله ایران، عراق، لیبی، سوریه، سودان، کوبا و کره شمالی به اندازه کافی قاطعانه نیست.

سنافور آلفونسو داماتو در تاریخ ۱۳۷۵/۶/۶ با ارسال نامه‌ای برای بیل کلیتون خواستار اجرای مجازات‌های تجاری پیش‌بینی شده در قانون موسوم به داماتو علیه شرکت‌های نفتی خارجی، به ویژه شرکت‌های فرانسوی، مالزیایی و ترکیه‌ای که با ایران همکاری می‌کنند، شد. او قرارداد توتال با پتروناس مالزی و قراردادهای ترکیه و پاکستان با ایران در زمینه نفت و گاز را یکی دانسته و آن را «مبارزه طلبی» علیه آمریکا خواند. وی از رئیس جمهور آمریکا خواست در استفاده از ابزاری که کنگره در اختیارش قرار داده شتاب به خرج دهد و در مورد کسانی که این قانون را زیرپا می‌گذارند مجازات‌هایی را معمول دارد و افزود: قرارداد با مالزی ۱۸۰ میلیون دلار سرمایه برای اجرای طرح جزیره سیری در اختیار شرکت توتال قرار می‌دهد و این تجاوز آشکار از قانون مذکور است.

سخنگوی کاخ سفید طی مصاحبه‌ای مطبوعاتی در واکنش به مصوبه کمیته کنگره، حمایت کاخ سفید از آن را اعلام داشت.

بین آرچر^۲ رئیس جمهورخواه کمیته تخصیص اعتبارات کنگره آمریکا، هنگام طرح مصوبه مذکور در کمیته، طی مخالفت با طرح تحریم ایران از آن به عنوان «راهکارهای اشتباه» نام برده و تأکید کرد، تحریمات یک‌جانبه و علیه شرکای تجاری آمریکا است و موجب تحریک سرمایه‌گذاران و صادرکنندگان کالا جهت مقابله به مثل احتمالی علیه آمریکا خواهد شد و ایالات متحده را در کانون مخالفت با متحدان اروپایی به منظور اتخاذ سیاست‌های مشترک علیه ایران قرار می‌دهد. نامبرده خاطر نشان ساخت: «من شدیداً نسبت به تحریمات ثانویه و دیگر راهکارهای فراسرزمینی مان جهت انتخاب مکانیسم‌های مناسب برای تأثیرگذاری سیاست‌های مان تردید دارم».

نظرات بخش خصوصی آمریکا پیرامون تحریم ایران

در ۱۰ اردیبهشت ۱۳۷۵ اکثر شرکت‌کنندگان آمریکایی در کنفرانس مؤسسه خاورمیانه آمریکا در واشنگتن

1. Bob Dole.

2. BILL ARCHER.

(به استثنای نمایندگان دولت) با اعمال تحریم‌های یک جانبه علیه جمهوری اسلامی ایران اعلام مخالفت نمودند.

روز ۱۲ و ۱۳ اردیبهشت اغلب مقامات پیشین امریکایی شرکت‌کننده در اجلاس دالاس (که با همکاری کمپانی‌های نفتی آن ایالت و دانشگاه تگزاس برای بررسی مسائل ایران تشکیل شده بود) مخالفت خود را با تحریم‌های امریکا علیه ایران اعلام داشتند.

روز ۱۷ اردیبهشت در میزگردی تحت عنوان «روابط ایران و امریکا» در واشنگتن (با حمایت شرکت کونکو) غالب شرکت‌کنندگان (از جمله مسئول میز ایران در وزارت خارجه امریکا) نسبت به سیاست‌های دولت این کشور علیه ایران انتقاد نمودند.

در تاریخ ۱۳۷۴/۲/۱۵ شورای تجارت خارجی ملی و اتاق بازرگانی امریکا و کارخانه‌داران امریکایی در نامه‌ای خطاب به نمایندگان کنگره امریکا نسبت به تهدیدهای کنگره این کشور مبنی بر جریمه کردن شرکت‌های خارجی که در صنعت نفت ایران سرمایه‌گذاری می‌کنند، شدیداً واکنش نشان دادند. این اعتراض در پی هشدار رسمی شورای وزیران خارجه اتحادیه اروپا علیه تشدید تحریم‌های امریکا علیه ایران و لیبی صورت گرفت.

هنری کیسینجر: طی یک سخنرانی در ایالت سانفرانسیسکو در مورد سیاست امریکا در قبال ایران گفت: امریکا نمی‌تواند نظام سیاسی ایران را بی‌ثبات نماید مگر این که منطقه را دچار آشوب و بحران سازد. وی علت این امر را ماهیت پیچیده نظام سیاسی ایران عنوان نمود.

ریچارد مورفی: معاون وزیر خارجه در دولت ریگان طی مقاله‌ای در روزنامه واشنگتن پست چنین نوشت:

دیپلمات‌های امریکا رسماً عبارت مذاکره مستقیم با مقامات ایرانی را مرتب تکرار می‌کنند، ولی با این برخوردها این سیاست دیگر قبال قبول نمی‌باشد. وی در بخش دیگری از این مقاله با اشاره به عدم موفقیت امریکا در تحریم علیه ایران اضافه می‌کند که عواقب این سیاست ناخواسته موجب شده که ایران به عنوان یک قدرت منطقه‌ای در خلیج فارس مطرح شود و در ادامه با اشاره به مشکلات حضور نظامی امریکا در خلیج فارس اظهار می‌دارد که هزینه تأمین این نیروها به زودی در کنگره مسئله‌آفرین خواهد شد و لذا تنها راه نجات از این بحران تجدیدنظر در سیاست‌های واشنگتن، تهران، بغداد می‌باشد. مورفی معتقد است که قرارداد شرکت نفت ایران با کمپانی کونکو علامتی بود از طرف ایران مبنی بر علاقه به برقراری روابط با امریکا، اما واشنگتن مانع از آن شد. وی در پایان می‌نویسد: زمان آن فرا رسیده که از دریچه جدیدی به روابط امریکا با ایران و عراق نگاه کنیم، زیرا که بدون بهبود روابط با آنها نمی‌توان به اهداف کلی صلح خاورمیانه دست یافت.^۱

شورای تجارت خارجی ملی و اتاق بازرگانی امریکا و همچنین کارخانه‌داران امریکایی طی نامه‌ای خطاب به نمایندگان کنگره این کشور نسبت به تهدیدات کنگره مبنی بر جریمه کردن شرکت‌های خارجی (که در صنعت نفت ایران سرمایه‌گذاری کنند) شدیداً واکنش نشان دادند.

پنجمین کنفرانس روابط امریکا و ایران در روز جمعه ۲۵ آوریل ۱۹۹۶ در محل «مرکز مطالعات استراتژیکی و بین‌المللی» واقع در شهر واشنگتن با شرکت قریب به ۱۵۰ تن از مقامات دیپلماتیک،

1. The Washington Post, 30 Jan. 1995.

شخصیت‌های علمی، مدیران شرکت‌های نفتی و غیرنفتی، خبرنگاران، متخصصان مسائل حقوقی و از جمله مقامات وزارت خارجه، وزارت دفاع، دفتر مدیریت و بودجه و آژانس اطلاعاتی امریکا تشکیل شد که در ذیل به برخی از نظرات مطرح شده در آن کنفرانس اشاره می‌گردد^۱

گری سیک

به نظر وی ایران نقش بسیار مهمی در تأمین انرژی جهان دارد، زیرا علاوه بر داشتن ذخایر غنی نفتی و گاز راه مهمی برای انتقال منابع نفت و گاز آسیای مرکزی نیز می‌باشد. گری سیک سیاست‌های ایران در آسیای مرکزی را بسیار حرفه‌ای توصیف نموده و نقش جمهوری اسلامی در رفع اختلافات در چین، تاجیکستان، افغانستان، غیره را مثبت قلمداد نمود. وی با اشاره به این که در برخی موارد اقدامات تروریستی داشته یادآور شد که در سال‌های اخیر این اقدامات کاهش یافته و ایران امروز کاملاً با ایران سال ۱۹۷۹ فرق می‌کند. گری سیک آن‌گاه سیاست امریکا علیه ایران را مورد انتقاد قرار داد و از جمله عدم موضع‌گیری دولت امریکا در قبال اقدامات تروریستی اسرائیل را سرزنش نمود.

جان لیک بلاورئیس بنیاد تحقیقاتی صنعت نفت

وی سیاست‌های دولت کلینتون را در تحریم ایران بی‌ثمر و حتی مضر برای شرکت امریکایی و منافع ملی امریکا دانست. به نظر وی سیاست‌های فعلی امریکا به هیچ وجه قادر به جلوگیری از تولید نفت و گاز ایران نخواهد شد زیرا ایران بدون کمک شرکت‌های خارجی توانسته ظرفیت تولید نفت و گاز خود را حفظ کند. وی نتیجه گرفت که طرح‌های نفتی ایران ادامه و بسط خواهند یافت و در این میان این شرکت‌های امریکایی هستند که ضرر می‌کنند.

آنتونی کوردزمن از مرکز مطالعات استراتژیکی و بین‌المللی

وی معتقد بود که دولت امریکا در برخورد با ایران باید جانب احتیاط را رعایت کند و بدون مدرک قوی اتهام وارد نسازد. اگر امریکا، ایران را تروریست می‌خواند یا متهم به تولید سلاح‌های هسته‌ای، شیمیایی و غیره می‌کند باید مدرک قوی ارائه دهد. نامبرده به دولت‌مردان امریکا هشدار داد که بیهوده و بدون مدرک موضع منفی نگیرند. وقتی ایران را تروریست می‌نامیم بدانیم که دولت ایران اکثر این اقدامات را علیه مخالفان خطرناک خود و نه مخالفان عادی صورت می‌دهد و لذا این برخورد با جریان تروریسم علیه سلمان رشدی فرق دارد. کوردزمن معتقد بود که ایران را نباید دشمن امریکا توصیف کرد.

رابرت دوویچ مدیر امور خلیج (فارس) شمالی در وزارت خارجه امریکا

وی مطالبی سرآیا انتقادآمیز علیه جمهوری اسلامی ایران عرض کرد. نامبرده به تکرار اتهامات همیشگی دولت کلینتون در رابطه با حقوق بشر، تروریسم، سلاح‌های هسته‌ای و صلح خاورمیانه ایران را نه تنها خطری برای منطقه بلکه برای منافع امریکا توصیف کرد و سیاست دول کلینتون علیه جمهوری اسلامی را توجیه نمود. وی با مقبت و موفق خواندن سیاست‌های تحریم امریکا، به خصوص در جلوگیری از دسترسی ایران به تکنولوژی پیشرفته نظامی خاطر نشان ساخت که همه تلاش امریکا این است که جمهوری اسلامی را به تعدیل و اصلاح رفتار سوق دهد، امریکا قصد سرنگونی حکومت اسلامی ایران را ندارد. در مورد طهران مدرکی علیه ایران در دست نیست و گرنه امریکا به شدت اقدام تلافی‌جویانه خواهد کرد. ایران با این کارها به منافع خودش بیشتر ضربه می‌زند... مذاکره و گفتگو با ایران بلامانع است و دولت کلینتون بارها به این

۱. به نقل از دیدگاهها و تحلیل‌ها، پوئن ۱۱۲، دفتر مطالعات سیاسی و اقتصادی، سال یازدهم، مرداد ۱۳۷۶، ص ۵۰

امر تأکید کرده هرچند که گفتگو با جمهوری اسلامی همان گونه که جریان می‌کودنوس نشان داد بی‌فایده است. وی در خاتمه اضافه کرد که امریکا با همه امکانات خود از منافع ملی این کشور و متحدان منطقه‌ای در برابر ایران دفاع خواهد کرد.

جفری کمپ از «مرکز نیکسون برای صلح و آزادی»

وی یادآور شد که بدون تردید ایران کشور مهمی است و این که ایران در عین حال باید رفتارش را عوض کند. اگرچه گفتگو باید بین امریکا و ایران صورت گیرد و به نفع امریکا است که به ایران نزدیک شود، با وجود این گفتگوها باید هدف مشخص داشته باشند وگرنه مثر ثمر نخواهند بود. رابطه امریکا و اسرائیل و اتحادیه اروپا و جزء عمده سیاست امریکا را تشکیل می‌دهند. وی اضافه کرده که امریکا باید در سیاست‌های خود تجدیدنظر کند و در رابطه با ایران باید به سیاست اتحادیه اروپا نزدیک شود چون به نفع امریکا است.

کنفرانس «تحریمات اقتصادی: منطق سیاسی و تأثیرات اقتصادی» روز دوشنبه ۲۹ آوریل ۱۹۹۶ میلادی در ساختمان نشنال پرس کلاب (National Press Club) واقع در واشنگتن دی سی برگزار گردید. در این کنفرانس صاحب نظران دیدگاه‌های مختلفی را در مورد تحریم ایران مطرح نمودند که به برخی از آنان اشاره می‌گردد.

راسکو سودارت و لاورنس گلدستین رؤسای مؤسسه خاورمیانه (Istitute Middle East) و بنیاد تحقیقاتی صنعت نفت (The Petroleum Industry Research Foundation) سیاست تحریم اقتصادی امریکا را مورد انتقاد قرار داده و اظهار داشتند که در حال حاضر به دلیل پیچیدگی و وابستگی شدید اقتصاد بین‌الملل، اعمال هر نوع تحریم اقتصادی باعث اختلال در سیستم تجاری تعدادی از کشورها و بعضاً سبب نارضایتی بیتیاری از متحدان می‌گردد.

اینان به طور کلی معتقدند که تحریم اقتصادی آن هم از نوع یک‌جانبه و بدون مشارکت متحدان، سیاسی نامعقول و در شرایط فعلی تقریباً غیر عملی است و کمبود نفت در بازار جهانی که ناشی از تحریم اقتصادی باشد سبب افزایش قیمت نفت و کاهش فعالیت‌های اقتصادی خواهد گردید.^۱

گاری هاف باور؛ محقق عالی‌رتبه مؤسسه اقتصاد بین‌الملل (Institute for International Economics) که از سال ۱۹۷۷ تا ۱۹۸۰ قائم مقامی معاونت وزارت اقتصاد امریکا را به عهده داشته، اظهار داشت: بنده و همکارانم یک راهنمای نه ماده‌ای را برای به حداکثر رساندن تأثیرات تحریم اقتصادی به وجود آورده‌ایم که پنج ماده آن شامل وضعیت فعلی خاورمیانه می‌گردد. وی سپس در مورد پنج ماده ذیل به اختصار نکاتی را ابراز داشت.

۱- احتمال موفقیت تحریمات اقتصادی با اهداف محدود به مراتب بیشتر از تحریمات بلند پروازانه می‌باشد.

۲- اگرچه حمایت بین‌المللی یکی از شرایط موفقیت تحریم نیست لیکن هر قدر پشتیبانی بین‌المللی بیشتر باشد موفقیت آن نیز بهتر خواهد بود.

۳- احتمال موفقیت تحریمات اقتصادی بر علیه کشور دوست و نزدیک بیشتر از تحریمات علیه دشمن می‌باشد. در بسیاری از موارد تحریم اقتصادی موجبات همبستگی و وحدت ملت و دولت مقابل را فراهم می‌آورد.

۱. گزارش مشروح کنفرانس «تحریمات اقتصادی: منطق سیاسی و تأثیرات اقتصادی» روز دوشنبه ۲۹ آوریل ۱۹۹۶ میلادی در ساختمان نشنال پرس کلاب (National Press Club) واقع در واشنگتن دی سی. دفتر حفاظت منافع جمهوری اسلامی ایران، واشنگتن. اداره اول امریکا.

۴- اعمال هر چه سریع تحریمات اقتصادی فرصت تصمیم‌گیری صحیح را از دولت مقابل ربوده و لذا نتایج بیشتر و بهتری را به همراه دارد.

۵- پیش‌بینی اهداف و امکان موفقیت یکی از ضروریات اعمال سیاست تحریم می‌باشد. بعضاً شاهد آن بوده‌ایم که تحریمات اعمال شده، اقتصاد داخلی و متحدان ما را بیش از طرف مقابل آسیب رسانده است که این عمدتاً به دلیل عدم دوراندیشی دولتمردان بوده است.

آقای هاف باور در خاتمه صحبت‌های‌شان خاطر نشان ساخت: پر واضح است که بسیاری از شرایط فوق در مورد تحریم علیه ایران، عراق و لیبی تحقق یافته است و بدین دلیل احتمال موفقیت تحریم علیه کشورهای مذکور بسیار ضعیف بوده و کوشش‌هایی که در قبال تحریمات ثانویه امریکا علیه کمپانی‌های خارجی مبذول داشته شده نیز قطعاً روابط امریکا و متحدانش در اروپا و آسیا را تیره خواهد ساخت. وی همچنین مقامات امریکایی را به اتخاذ شیوه‌ای دیگر عودت نموده و از آنان خواست تا در پی یافتن وجه اشتراک با متحدینی باشند که نفوذ بیشتری بر روی

- تحریمات حتماً باید مؤثر واقع شوند (تأثیرات تحریم باید قبلاً مورد ارزیابی صحیح قرار گیرند)؛

- کشور مورد تحریم باید قابل بازرسی باشد. به عبارت دیگر نتایج تحریم قابل لمس و بررسی باشد؛

- باید اطمینان داشته باشیم که رژیم مقابل به آن اعتنا نموده و باعث همبستگی ملت و دولت مورد نظر نگردد؛ که موجب ایجاد مشکلات و معضلات بعدی می‌گردد؛

- باید اطمینان حاصل شود که این اهرم بهترین سلاح ممکنه برای تأمین منافع ملی در آن زمان می‌باشد.

آقای ولش در ادامه اظهاراتش افزود: در مورد عراق و لیبی مسئله مشخص است و تقریباً اکثر کشورها با ما موافق هستند لیکن در این مورد اختلاف نظرهایی وجود دارد که ضرورت مذاکرات سختی را بین امریکا و متحدانش را ایجاد می‌کند. وی در حالی که سعی می‌نمود سیاست‌های ظاهری قوای مقننه و اجراییه امریکا را حمایت کند ولی به نظر می‌رسید هنوز سیاست حل و فصل مسائل از طریق مذاکرات را رد نمی‌کند.^۱

رایین رایت: «در حالی که استراتژی جلوگیری از گسترش نفوذ در برخورد با کمونیسم به سبک شوروی، موفقیت‌آمیز بود، تعدادی از تحلیل‌گران امریکا پیرامون این مسئله که موضع سیاسی، اقتصادی و نظامی به مراتب ضعیف‌تر ایران و اختلافات وسیع بین کمونیسم و اسلام انجام این امر را مناسب یا ضروری می‌سازد، تردید دارند. در حقیقت استراتژی جلوگیری از گسترش نفوذ حتی می‌تواند نتیجه معکوس به بار آورد و در نهایت به روحانیون کمک‌کند، زیرا ناسیونالیسم ایرانی از نظر تاریخی از هر حکومتی حمایت کرده است».^۲

۵- اثرات تحریم

تحریم‌های امریکا علیه جمهوری اسلامی ایران به طور طبیعی دارای آثار مستقیم و غیرمستقیم در مسائل سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و به ویژه اقتصادی می‌باشد. به طور کلی اگر بخواهیم ارزیابی داشته باشیم سیاست تحریم ایران نتوانسته است ایران را به انزوا بکشانند و به دلیل آن که توان ایجاد نارضایتی را نداشته

۱. همان.

۲. رایین رایت، افزایش بحران در روابط بین ایران و امریکا، به نقل از لوس آنجلس تایمز، ۱۲ فوریه ۱۹۹۳، پلتن دیدگاه‌ها و تحلیل‌ها شماره ۶۹، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ص ۱۱۵.

شکست خورده است و انتقاد و احتمال تغییر آن در نقاط مختلف جهان از جمله امریکا بسیار جدی است گرچه تحلیل گرانی نیز می‌گویند که ظاهر شدن آثار تحریم به ۵ تا ۱۰ سال زمان نیاز دارد. البته در تقابل با این سیاست ایران در ارتباط مالی بین‌المللی با افت و احتیاط سازنده‌ای قدم بر می‌دارد و تأکید خود را بر توسعه اقتصادی، تولیدی و بدون نفت افزایش داده است. اگر تداوم سیاست مهار دوگانه و تحریم همچنان در کنترل بماند و به سمت برخورد محدود فیزیکی میل ننماید پیامدهای جدی برای ایران نخواهد داشت.^۱ اما لازم است از زاویه دیگری نیز مسئله تحریم‌ها بررسی شود و آن صنعت نفت ایران است. صنعت نفت ایران قدیمی‌ترین صنعت نفت خاورمیانه و در آستانه ۱۰۰ سالگی است که قبل از انقلاب این صنعت رابطه‌ای یک‌سویه با اقتصاد کشور داشت و به تنها منبع درآمد ارزی کشور تبدیل شده بود. پس از پیروزی انقلاب اسلامی و باکان لم یکن شدن کلیه قراردادهای یک طرفه نفتی با شرکت‌های امریکایی و خارجی این صنعت برای اولین بار در طول تاریخ طولانی خود به استقلال واقعی دست یافت. اینک بیش از ۶۵ درصد از نیازهای این صنعت به قطعات، لوازم و تجهیزات در داخل تولید و تأمین می‌شود و ایران به یک صادرکننده فن‌آوری، خدمات فنی و تجهیزات نفتی تبدیل شده است و این واقعیتی است که واشنگتن از آن بی‌اطلاع است، لذا تحریم نفتی امریکا علیه ایران ممکن است در کوتاه‌مدت و در طول یک دوره انتقالی با مزاحمت‌های اندکی مواجه شود، لیکن تردیدی نیست که در بلندمدت بر توانمندی، خلاقیت و تحرک اقتصاد ملی و صنعت نفت افزوده خواهد شد. در سال پس از پیروزی انقلاب کشورهای اروپایی ژاپن و کشورهای درحال توسعه با ایران روابط داشته‌اند و در نتیجه کم و بیش از امکانات و قدرت صنعت نفت و توان اقتصادی ایران مطلعند و یکی از دلایل بی‌رغبتی آنان با امریکا از همین زاویه قابل توجه است. لذا مخالفت اکثریت کشورهای با تحریم نفتی ایران مفهومی بسیار مهم پیدا می‌کند. در حقیقت امریکا می‌کوشد تا از موضع حاکمیت، کلیه کشورهای جهان را از ۶۷ درصد ذخایر نفتی جهان را که در منطقه خلیج فارس قرار دارد محروم سازد و به این ترتیب قدرت اقتصادی رو به تحلیل خود را از طریق اعمال قدرت سیاسی - نظامی جبران کند. لذا مقابله با تحریم امریکا بر ضد ایران برای هر یک از کشورهای جهان به اندازه‌ای که به نفت و گاز منطقه وابسته‌اند جنبه استراتژیک و امنیت ملی دارد.^۲

۶- تحریم‌ها با نگرشی بر حقوق بین‌الملل^۳

تحریم‌های اقتصادی یکی از ساز و کارهای اجرایی عمده در نظام امنیت دسته‌جمعی ملل متحد بوده است. گرچه شورای امنیت به تازگی مجازات‌های اقتصادی را افزایش داده اما در گذشته شورا از اعمال مجازات‌های مزبور اکراه داشته است. طرفداران مجازات‌های اقتصادی استدلال می‌کنند که بیشترین مزیت مجازات‌های اقتصادی از یک‌سو این است که می‌تواند بسیار مؤثر باشد و از سوی دیگر این مجازات‌ها مستلزم توسل به زور و خشونت نیستند. گرچه در تحریم‌ها عنصری از تنبیه ناقضان حقوق بین‌الملل وجود دارد، اما صرفاً به منظور ایجاد شرایط دشوار برای مردم کشور مورد تحریم نبوده و در واقع هدف آن ایجاد

۱. سهراب شهابی، اثرات مستقیم و غیرمستقیم تحریم، مجله سیاست خارجی، سال ۱۱، شماره ۱، بهار ۱۳۷۶.

۲. فریدون برکشلی، تحریم‌های بین‌المللی امریکا و کشورهای جهان سوم، راهبرد، شماره ۱۲، زمستان ۱۳۷۵.

۳. مطالب این بخش بیشتر از نظرات دکتر ظریف و میرزایی از اعضای وزارت خارجه از مقاله تحریم‌های یک جانبه امریکا علیه ایران مجله سیاست خارجی اخذ شده است.

تغییراتی در رفتار سیاسی این کشور است. آثار بشر دوستانه منفی تحریم‌های بین‌المللی بر آسیب‌پذیرترین اقشار مردم دولت هدف، همواره یکی از نگرانی‌های عمده جامعه بین‌المللی بوده است. دبیرکل سازمان ملل متحد در متمم دستور کار صلح می‌گوید: «اهدافی که برای آنها تحریم‌های خاصی وضع شده همواره به‌طور روشن تعریف نشده‌اند. در واقع به نظر می‌رسد گاه آنها در طول زمان تغییر می‌یابند. ترکیب عدم صراحت و تغییرپذیری کار را برای شورای امنیت در این خصوص که چه هنگام می‌توان اهداف را دست یافته تلقی کرد و تحریم‌ها را از میان برداشت، دشوار می‌سازد. در عین حال که تأیید می‌شود شورا بیشتر رکنی سیاسی است تا قضائی، همچنین بسیار مهم است که هم‌زمان با اتخاذ تصمیم برای وضع تحریم‌ها، معیارهای عینی برای تشخیص تحقق اهداف تحریم‌ها را تعیین کند. اگر حمایت عمومی برای استفاده از تحریم‌ها به عنوان ابزار مؤثر ادامه یابد، باید مراقب بود از ایجاد این تصور ممانعت به عمل آید که هدف وضع تحریم‌ها بیشتر تنبیه است تا تغییر رفتار سیاسی یا این که معیارها برای خدمت به اهدافی غیر از آنچه انگیزه تصمیم اولیه برای وضع مجازات بودند، تغییر می‌یابند.

غیرمجاز بودن تحریم‌های یک‌جانبه جمهوری اسلامی ایران در حقوق بین‌الملل در اعتبار اعمال تحریم‌های یک‌جانبه از لحاظ حقوقی حتی در بهترین حالت آن جای تردید وجود دارد. در حالی که تحریم‌های یک‌جانبه اولیه و ثانویه امریکایی علیه ایران به وضوح نقض حقوق بین‌المللی محسوب می‌شود.

۱- غیرمجاز بودن تحریم‌های یک‌جانبه در حقوق بین‌الملل

جامعه بین‌المللی تنها به سازمان ملل متحد اختیار داده است که در وضعیت‌های خاص که تهدید علیه صلح یا نقض صلح وجود دارد، اقدامات اقتصادی قهرآمیز را اتخاذ کند. اقدامات یک‌جانبه دولت‌ها برای اعمال اقدامات اقتصادی قهرآمیز علیه سایر دولت‌ها هیچ‌سببی در حقوق بین‌الملل ندارد. قطعنامه‌های مختلف مصوب ارکان ملل متحد نیز بر این نکته تأکید دارند و مجمع عمومی به کرات اقدامات اقتصادی قهرآمیز را به عنوان وسیله دستیابی به اهداف سیاسی توجیه کرده است. این قطعنامه تحت عنوان اقدامات اقتصادی به عنوان وسیله اجبار سیاسی و اقتصادی علیه کشورهای در حال توسعه به شدت از کشورهای صنعتی می‌خواهد که از موضع برتر خود به عنوان وسیله اعمال فشار اقتصادی با هدف ایجاد تغییر در سیاست‌های اقتصادی، سیاسی، تجاری و اجتماعی سایر کشورها استفاده نکنند. کنفرانس تجارت و توسعه ملل متحد نیز اقدامات اقتصادی قهرآمیز را به ویژه هنگامی که علیه کشورهای در حال توسعه به کار می‌رود محکوم می‌نماید. طبق بند زیر آنکتاب تصریح می‌نماید: «تمام کشورهای توسعه‌یافته باید از اعمال محدودیت تجاری، محاصره و ممنوعیت معامله و سایر مجازات‌های اقتصادی مغایر با مقررات منشور ملل متحد علیه کشورهای در حال توسعه به عنوان شکلی از اجبار سیاسی که بر توسعه اقتصادی سیاسی و اجتماعی این کشورها اثر می‌گذارد، خودداری ورزند. از سایر حقوق‌دانان D.W. Bowett در ۱۹۷۲ اظهار داشت در مواردی که اقدامات اقتصادی منجر به نقض تعهدات عهدنامه‌ای خاص یا یک اصل حقوق بین‌الملل به ویژه اصل عدم مداخله گردد، غیرقانونی خواهد بود. پروفیسور Lillich نیز نوشت: اجبار اقتصادی حتی در خشن‌ترین شکل آن تنها هنگامی رواست که منطبق با اقدامات مجاز بین‌المللی به عمل آید. اجبار اقتصادی جدی و پایدار باید به عنوان شکلی از کمک به خود مجازات‌ها در صورت سازگاری با منافع کلی جامعه جهانی به نحو اعلام شده در اصول منشور ملل متحد یا در تصمیمات متخذه یا اسناد منتشره بر این اساس مورد قبول قرار گیرد.

۲- تحریم‌های یک جانبه ناقض حق توسعه است

آن‌گونه که در اعلامیه وین و برنامه عمل ۲۵ ژوئن ۱۹۹۳ توصیف شده حق توسعه به صورت حقی جهانی و جدایی‌ناپذیر و جزء جدانشدنی حقوق اساسی بشر درآمده است. اعلامیه حق توسعه را چنین توضیح می‌دهد: «یک حق انسانی جدایی‌ناپذیر که به موجب آن هر انسان و تمام مردم حق دارند در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی که در آن کلیه حقوق انسانی و آزادی‌های اساسی به طور کامل تحقق می‌یابد مشارکت و همکاری کرده و از آن بهره‌مند شوند».

بندها قطعنامه کمیسیون حقوق بشر تحت عنوان «حقوق بشر و اقدامات قهرآمیز یک جانبه» به صراحت محدودیت‌های تجاری، محاصره، ممنوعیت معامله و مسدود کردن دارایی‌ها را به عنوان اقدامات مجبورکننده‌ای فهرست می‌کند که از لحاظ حقوق بشر جرم محسوب می‌شوند.

۳- تحریم‌های یک جانبه ناقض اصل عدم مداخله در امور داخلی است

اصل عدم مداخله که رویه دولت آنها وجود آن را به شدت مورد تأیید قرار می‌دهد از وجود یک اجماع حقوقی میان دولت‌ها حمایت می‌کند. اصل عدم مداخله در ماده ۸ کنوانسیون مونته ویدئو در مورد حقوق و وظایف دولت‌ها ۱۹۳۳، ماده ۱۵ منشور سازمان کشورهای امریکایی ۱۹۴۸، ماده ۸ منشور اتحادیه عرب ۱۹۴۵ و ماده ۳ منشور سازمان وحدت آفریقا ۱۹۶۳ درج شده است.

ماده ۳۲ منشور حقوق وظایف اقتصادی دولت‌ها اعلام می‌دارد که هیچ دولتی نمی‌تواند از اقدامات اقتصادی، سیاسی یا هر نوع دیگر از این اقدامات برای مجبور کردن دولتی دیگر به منظور فرمانبرداری از آن در اعمال حق حاکمیت خود استفاده یا این اقدامات را تشویق کند. بند ۲ قطعنامه ۲۱۳۱ اجلاس ۲۰ مجمع عمومی در ۱۹۶۵ مقرر می‌دارد: «هیچ دولتی نمی‌تواند از اقدامات اقتصادی، سیاسی، یا هر نوع دیگر از این اقدامات برای مجبور کردن دولتی دیگر به منظور فرمانبرداری از آن در اعمال حق حاکمیت خود استفاده یا این اقدامات را تشویق کند یا تضمین هر نوع امتیازی را از آن دولت مطالبه نماید».

حکم دیوان بین‌المللی دادگستری در رسیدگی به فعالیت‌های نظامی نیکاراگوئه به شرح زیر بود: «باتوجه به یک قاعده عموماً پذیرفته شده این اصل تمام دولت‌ها یا گروه دولت‌ها را از مداخله مستقیم یا غیرمستقیم در امور داخلی یا خارجی دولت‌ها دیگر باز می‌دارد. بنابراین یک مداخله منع شده را باید مداخله در امور دانست که هر دولت طبق اصل حاکمیت مجاز به تصمیم‌گیری آزادانه در آن است. یکی از این امور انتخاب نظام سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و تنظیم سیاست خارجی است. هنگامی مداخله نادرست است که در آن از روش‌های اجبار در مورد این انتخاب‌ها که باید آزادانه صورت گیرند، استفاده شود».

۴- تحریم‌های فرا سرزمینی ناقض اصل عدم مداخله در امور خارجی است

مجمع عمومی در قطعنامه‌های ۴۷/۹ و ۵۰/۱۰ خود، ضمن اظهار نگرانی از اعمال قوانین در مقررات دولت‌های عضو که آثار فرا سرزمینی آنها، حاکمیت سایر دولت‌ها و منافع مشروع واحدها یا اشخاصی تحت صلاحیت و همین‌طور آزادی تجارت و کشتیرانی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بار دیگر تقاضاهای خود را از همه دولت‌ها تکرار می‌کند که از اعلام و اعمال این قوانین و مقررات به گونه‌ای منطبق با تعهدات‌شان به موجب منشور ملل متحد و حقوق بین‌الملل که در ضمن بر آزادی تجارت و کشتیرانی تأکید دارند، خودداری کنند. این قطعنامه‌ها از دولت‌ها می‌خواهند که چنین قوانینی را لغو نمایند. در قطعنامه ۲۱۳۱ مجمع عمومی و در بند ۱ اصل عدم مداخله به شرح زیر است: هیچ دولتی حق ندارد به طور مستقیم یا

غیرمستقیم به هر دلیل در امور داخلی یا خارجی دولت دیگر مداخله کند. همچنین ماده ۱۸ منشور سازمان کشورهای امریکایی و سندهایی کنفرانس امنیت و همکاری اروپا نیز متضمن تعهد به عدم مداخله است.

۵- تحریم‌های علیه ایران ناقض تعهدات عهدنامه‌ای امریکاست

مجازات‌های مزبور، اعم از اولیه و ثانویه، عهدنامه ۱۹۵۵ مودت‌ها روابط اقتصادی و حقوق کنسولی میان ایران و امریکا که به نظر دیوان بین‌المللی دادگستری «بخشی از مجموعه قوانین قابل اعمال در روابط ایران و امریکاست» را نقض می‌کند. طبق بند ۱ ماده ۱۰ این عهدنامه «بین قلمروهای طرفین معظمین متعاهدان آزادی تجارت و دریانوردی برقرار خواهد بود» به موجب بند ۲ ماده ۸ نیز «هیچ یک از طرفین معظمین متعاهدان محدودیت‌ها ممنوعیتی نسبت به ورود هرگونه محصول طرف معظم متعاهد دیگر یا نسبت به صدور هرگونه محصولی به قلمرو طرف معظم متعاهد دیگر قائل نخواهد شد، مگر این که ورود محصول مشابه از کلیه کشورهای ثالث یا صدور محصول مشابه به کلیه کشورهای ثالث همچنان محدود یا ممنوع شده باشد».

تحریم‌ها همچنین با بیانیه الجزایر که در ۱۹۸۱ میان امریکا و ایران به منظور خاتمه بحران گروگانگیری به امضا رسید مغایرت دارد. تعهد امریکا طبق بند ۱۰ بیانیه دایر بر لغو تمام تحریم‌های تجاری علیه ایران پس از نوامبر ۱۹۷۹ نیز اجازه وضع مجدد تحریم‌های مشابه را به آن دولت نمی‌دهد.

۶- مجازات‌ها علیه ایران اقدامات متقابل توجه ناپذیر هستند

حکومت امریکا مهم‌ترین اتهامات را مباشرت ایران در تروریسم بین‌المللی، اخذ یا تلاش برای دستیابی به سلاح‌های کشتار جمعی می‌داند. در این زمینه‌ها به طور خلاصه می‌توان اظهار داشت.

- ایران به عنوان قربانی تروریسم علاوه بر محکومیت تروریسم در همه اشکال گام‌های عملی نیز برای تقویت و توسعه همکاری بین‌المللی برای مقابله با این خطر برداشته است.

- در مورد سلاح‌های کشتار دسته‌جمعی ادعاهای امریکا به کرات توسط سازمان‌های بین‌المللی به ویژه مأموران نظارت بر چنین اموری تکذیب شده است.

- در زمینه سلاح‌های هسته‌ای ایران علاوه بر امضای تمام اسناد بین‌المللی درهای خود را بر روی بازرسان آژانس بین‌المللی انرژی اتمی گشوده است و کارشناسان و مقامات آژانس بکرات ادعاهای امریکا را رد کرده و رعایت موازین این سازمان از جانب ایران را تأیید نموده‌اند.

لذا در حقوق بین‌الملل اتهامات وارده از سوی امریکا قابل توجه نیست. حقوق بین‌الملل معاصر دامنه مواردی را که دولت لطمه دیده می‌تواند به استناد اقدام متقابل به اجبار اقتصادی یا سیاسی متوسل شود، محدود می‌کند: نخست دولت لطمه دیده یا قربانی تنها حق دارد به اقدامات متقابلی که در حقوق بین‌الملل تعیین و محدود شده است متوسل شود. دوم توسل به انواع خاصی از اقدامات متقابل ممنوع است. کمیسیون حقوق بین‌الملل اجبار اقتصادی یا سیاسی شدید به منظور به خطر انداختن تمامیت ارضی یا استقلال سیاسی دولت را در زمره اقدامات متقابل غیرقانونی فهرست کرده است.

۷- دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی مخالف مجازات‌های یک جانبه و اقدامات فراسرزمینی: مخالفت شدید دولت‌های مختلف در سراسر جهان با تحریم‌های یک جانبه ثابت می‌کند که جامعه بین‌المللی اعمال فراسرزمینی قوانین داخلی به وسیله امریکا را نمی‌پذیرد. از جمله آنها به شرح زیر است:

- اتحادیه اروپا طی نامه خطاب به رابرت دال و وزارت خارجه امریکا اعتراض صریح خود را مطرح کرد.

- جنبش عدم تعهد طی بیانیه‌های مختلف این تحریم را غیر قانونی و غیر قابل قبول دانست.

- اجلاس گروه ۷۷ در اکتبر ۱۹۹۶.

- اجلاس مقدماتی ۲۴ وزیران سازمان کنفرانس اسلامی.

- مجمع عمومی در قطعنامه L23

ذکر ۷ علت و همچنین استدلال‌های در زمینه حقوق بین‌الملل نشان می‌دهد یک‌جانبه خواهی و توسعه طلبی گرایش اصلی امریکایی‌هاست که موجب سوء استفاده و تفسیر خودنخواهانه از حقوق بین‌الملل برای پیشبرد اهداف سیاسی و نظامی در منطقه شده است و امروزه این مسئله بر بسیاری کشورها واضح است و به این دلیل است که مخالفت‌ها با تحریم‌ها روزافزون گشته است.

۷- آخرین اخبار و تحولات

آخرین اخبار (۱۳۷۷/۲/۸ مطابق با ۲۸ آوریل ۱۹۹۸) حاکی است که اتحادیه اروپا به امریکا هشدار داده است آزادی‌سازی بیشتر تجارت میان دوسوی آتلانتیک در گروه حل اختلافات مربوط به پیوندهای اقتصادی با کوبا، ایران و لیبی است. وزرای خارجه اتحادیه اروپا تصمیم گرفتند تلاش‌های خود را برای پایان دادن به این اختلافات تجاری شدن بخشند و تا زمان دیدار تونی بلر نخست وزیر انگلیس و بیل کلینتون رئیس جمهور امریکا در ۲۸ اردیبهشت در لندن پایان دهند. آنچه اتحادیه اروپا به آن اشاره کرده است مغایرت تحریم‌های فرامرزی با قوانین تجارت بین‌الملل است و به نوعی نقض حقوق بین‌الملل محسوب می‌گردد و اتحادیه اروپا شکوایه‌ای علیه امریکا به سازمان تجارت جهانی تسلیم کرده است. براساس پیشنهاد جدید کمیسیون اروپایی اتحادیه اروپا و امریکا متعهد هستند که همه تعرفه‌های کالاهای صنعتی را تا سال ۲۰۱۰ از میان بردارند و موانع غیر تعرفه‌ای تجارت را کاهش دهند. اختلافات موجود نشانگر این است که به هر حال اروپا قوانین داماتو و هلمز برتون را مغایر با منافع تجاری گسترده خود دیده است و در آینده اختلاف با امریکا بر سر موضوع تشدید خواهد شد.

۸- منابع

- ۱- مجله سیاست خارجی، سال ۱۱، بهار ۱۳۷۶، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
- ۲- راهبر، فصلنامه مرکز تحقیقات استراتژیک، شماره ۱۲، زمستان ۱۳۷۵.
- ۳- فرهنگ علوم سیاسی، مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، بهار ۱۳۷۶.
- ۴- گزارش ویژه AIPAC درباره ایران، ۱۳۷۴/۱/۱۳.
- ۵- کیهان، ۲۱ آبان ۱۳۷۶.
- ۶- کیهان، ۱۳۷۷/۲/۸.
- 7- F. Gregory Gause. The Illogic of Dual Containment, Foreign Affairs, Vol 73, no 2, (March/ April 1994).
- 8- Reuter, 23 Agust 1996.
- ۹- گلف نیوز، روزنامه یومیه امارات متحده عربی، ۵ اوت ۱۹۹۶ میلادی.
- ۱۰- الوطن، (روزنامه یومیه قطر، ۵ اوت ۱۹۹۶).
- ۱۱- سرمقاله روزنامه مصری الاهرام به نقل از UPI، ۹ اوت ۱۹۹۶ میلادی.
- ۱۲- رویتر، ۶ و ۱۱ اوت ۱۹۹۶ میلادی.
- 13- The Washington Post, 30 Jan 1995.
- ۱۴- دیدگاه‌ها و تحلیل‌ها، بولتن ۱۱۲، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، سال ۱۱، مرداد ۱۳۷۶.
- ۱۵- دیدگاه‌ها و تحلیل‌ها، شماره ۱۹، دفتر مطالعات سیاسی بین‌المللی.
- ۱۶- گزارش مشروح کنفرانس تحریم‌های اقتصادی، منطق سیاسی و تأثیرات اقتصادی، ۲۹ آوریل ۱۹۹۶، دفتر حفاظت منافع ایران در واشنگتن.